

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Nepilna laika klātiene

Otrā līmeņa īsā profesionālā studiju programma “Skolotājs logopēds”

IVETA BRENCĒ

Rakstītprasmes pilnveidošana 2. klases skolēniem ar fonemātiskiem traucējumiem

Diplomdarbs

Darba vadītājs

prof.

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Sarmīte Tūbele

Vārds, uzvārds

Paraksts

Anotācija

Diplomdarba nosaukums: „Rakstītprasmes pilnveidošana 2. klases skolēniem ar fonemātiskiem traucējumiem”.

Diplomdarba autore: Iveta Brence

Darba vadītāja: Sarmīte Tūbele

Darba saturā iekļauti 3 attēli, 13 tabulas un izmantoti 53 literatūras avoti.

Pētījuma mērķis: teorētiski izpētīt un praktiski pārbaudīt, kā pilnveidot rakstītprasmi 2. klases bērniem, kam ir fonemātiski traucējumi. Tika veikts pētījums.

Pētījuma hipotēze: Ja tiek pilnveidota skolēnu fonemātiskā uztvere, tad uzlabojas skolēnu rakstītprasme.

Pētījuma teorētiskajā daļā pirmajā nodaļā diplomdarba autore pētīja dažādu autoru viedokļus par rakstītprasmes attīstību un tās nozīmi mācību procesā. Otrajā nodaļā apkopoja dažādu autoru viedokļus par fonemātisko uztveri, tās nozīmi rakstītprasmes pilnveidošanā. Trešajā nodaļā analizēja zinātnisko literatūru par bērnu attīstību veseluma skatījumā.

Praktiskajā daļā diplomdarba autore analizēja dažādu autoru viedokļus pēc kādiem kritērijiem pētīt bērnus. Pēc tam izpētīja 2. klases zēnu rakstītprasmi, fonemātisko uztveri. Balstoties uz dažādu autoru viedokļiem, izstrādāja un veica koriģējoši attīstošu darbību.

Apkopojot un analizējot iegūtos rezultātus, diplomdarba autore secina, ka, pilnveidojot fonemātisko uztveri, 2. klases bērniem samazinās kļūdu skaits rakstu darbos.

Atslēgas vārdi rakstītprasme, 2. klases bērni, fonemātiskā uztvere, fonemātiskā analīze, fonemātiskā sintēze.

Annotation

Title of the diploma: “Improvement of writing skills for 2nd year pupils with phonetic disturbances”.

Author of the diploma: Iveta Brence

Supervisor: Sarmīte Tūbele

The content of the work includes 3 pictures, 13 charts and 53 literature sources.

The aim of the research: to study theoretically and test practically how to improve writing skills for 2nd grade pupils with phonemic disorders. A research was made.

Research hypothesis: If pupils` phonemic perception is improved, then pupils' writing skills improve, too.

In the theoretical part of the research in the first chapter, the author of the diploma investigated the views of various authors on the development of writing skills and its role in the learning process. In the second chapter she summarized the views of various authors on phonemic perception, its role in improving writing skills. In the third chapter the author of the diploma analyzed the scientific literature on pupils` development as a whole.

In the practical part the author of the diploma analyzed the opinions of various authors according to what criteria to investigate pupils. Then the writing skills and phonemic perception of the 2nd grade boys were investigated. Based on the opinions of various authors, she made and did corrective developing activities.

Summarizing and analyzing the obtained results, the author of the diploma concludes that by improving the phonemic perception, the number of errors in the works of 2nd grade pupils decreases.

Keywords: literacy, 2nd grade pupils, phonemic perception, phonemic analysis, phonemic synthesis.

Saturs

Ievads.....	5
1. Rakstītprasmes nozīme mācību procesā.....	7
1.1. Rakstītprasmes apguves īpatnības	7
1.2. Rakstīšanas traucējumu koriģēšanas iespējas.....	14
2. Fonemātiskās uztveres nozīme rakstītprasmes apgūvē	17
3. Sākumskolas skolēnu vecumposma raksturojums veseluma skatījumā.....	22
4. Empīriskais pētījums 2. klases skolēniem ar rakstīšanas traucējumiem	26
4.1. Organizācijas un pētījuma metožu raksturojums	26
4.2. Pētījuma sākumā skolēnu izpēte.....	31
4.3. Koriģējošās attīstības darbība rakstītprasmes pilnveidē.....	37
4.4. Atkārtota skolēnu izpēte un iegūto rezultātu apstrāde.....	43
Nobeigums.....	49
Izmantotā literatūra.....	51
Pielikumi.....	55

Ievads

Mūsdienās, 21. gadsimtā, tiek visur uzsvērts, ka šis ir ļoti dinamisks laikmets, ir mainījusies bērnu uztvere, cilvēku dzīves temps, ko galvenokārt ietekmē tehnoloģiju attīstība un izmantošana ikdienā. Arī skolas sistēmā tiek veiktas būtiskas izmaiņas, tiek akcentēta katra cilvēka individualitāte. Pārmaiņu pilnajā laikmetā pamatvērtības tomēr paliek un arī pamatprasmes, kā lasīšana un rakstīšana, ir jāapgūst ikkatram bērnam.

Pēc jaunā standarta 3. klases skolēniem ir jāprot izmantot burti, citas rakstu zīmes (digitālas) savu teksta veidošanā, jāprot ievērot skaņu un burtu atbilstme vārdu izrunā un rakstībā. Jāprot rakstīt vārdi ar dubultlīdzskaņiem. Jāprot rakstīt rakstu darbi pēc parauga (apsveikums, ielūgums), arī digitālā formā. Tātad skolēnam ir pilnībā attīsta fonemātiskā uztvere, prot pareizi izrunāt visas skaņas, uzrakstīt burtus atbilstoši skaņām un zina arī pareizrakstības likumus (priedēklis +vārds, vārda beigās raksta –ts, -ds, nevis c, veido salikteņus) (Skola2030, 2020). Maz tiek likts uzsvars uz rokraksta pilnveidi, veidošanu, iespējams, tāpēc ka var glīti uzrakstīt datorrakstā.

Skola2030 veidotajā 1.-9. kl. latviešu valodas programmas paraugā tiek akcentēts, ka jau no 1. klases skolēnam jāveido izpratne par valodas sistēmu, ka katrai skaņai atbilst burts, citās valodās hieroglifi, burti veido vārdus, vārdi veido teikumus, teikumi veido tekstu. Vajag radīt interesi un radoši darboties ar skaņām, vārdiem, veidojot izpratni par valodu. Skolēni jāmudina veidot savas atgādnēs, pašiem meklēt, definēt, vizualizēt (Skola2030, 2020).

Uzsākot skolas gaitas, skolēni mācās rakstīt rakstiskos burtus, mācās saklausīt skaņas, skaņu secību, zilbju skaitu, mācās rakstīt ar dubultajiem līdzskaņiem u.c. Veido ieradumu rakstīt glīti, skaidri, pareizi sēdēt un satvert rakstāmpiederumu. Savukārt 2. klases skolēni jau mācās alfabētu, sinonīmus, antonīmus, īpašvārdus utt. (Skola2030, 2020). Šiem skolēniem jau būtu jāprot rakstīt pareizi, bet diemžēl daudz 2. klases bērniem ir rakstīšanas traucējumi. Iespējams, tāpēc ka rakstītprasmes attīstīšanai ir vajadzīgs skolotāja, vecāka atbalsts, kā norāda Vasečko Ļ. savā pētījumā. Bez pieaugušā cilvēka bērns nevar iemācīties lasīt un rakstīt. Lai netiktu kavēta bērna attīstība, viņam jāaug ģimenē, jābūt daudz pozitīvām sajūtām, jo caur tām bērns iepazīst pasauli un iegūst jaunas zināšanas. Arī rakstītprasmes apguve ir cieši saistīta ar bērna redzes, dzirdes, roku attīstību (Vasečko 2016).

Rakstīšanas traucējumi galvenokārt ir tāpēc, ka skolēniem ir nepietiekami attīstīti fonoloģiskie procesi. Ja bērniem pirmskolas vecumā nav konstatēti runas un valodas traucējumi vai ir notikusi veiksmīga to korekcija, tad rakstu valodas apguve norit sekmīgāk. Bet skolēniem, kam ir valodas vai runas traucējumi, ir nepieciešams intensīvs un mērķtiecīgs

logopēdiskās korekcijas darbs gan pirmsskolas, gan skolas vecumā. Viens no primārajiem logopēdiskās korekcijas darba virzieniem ir fonoloģisko traucējumu korekcija (Palapa, Stankute, Tomele, 2020). Pēc provizoriskiem Latvijas Logopēdu asociācijas datiem 2018. gadā 35 – 40 % 5 – 6 gadu veciem bērniem bija runas, valodas traucējumi, tāpēc pastāv ļoti liels risks, ka sākumskolas vecumā ir rakstu valodas apguves grūtības, kas negatīvi ietekmē kompetencēs balstīta izglītības satura apguvi (Tomele, 2018).

Bērnā ar nepietiekami attīstītu fonemātisko uztveri, kas ir pamats lasīšanai un rakstīšanai, skolas programmas valodas apguve ir pārāk strauja un rodas nepatika pret mācībām (Tūbele, Vilka, 2016).

Diplomdarba autore nolēma izpētīt, kā pilnveidot skolēnu rakstītprasmi, ja ir fonemātiskie traucējumi.

Pētījuma objekts: rakstīšanas traucējumi 2. klases bērniem.

Pētījuma priekšmets: rakstītprasmes pilnveidošana 2. klases bērniem, kam ir fonemātiskās uztveres mazattīstība.

Pētījuma mērķis: izpētīt, kā pilnveidot 2. klases skolēnu rakstītprasmi, ja ir fonemātiskie traucējumi.

Pētījuma hipotēze: Ja pilnveido fonemātisko uztveri, tad uzlabojas rakstītprasme, samazinās kļūdu skaits rakstos.

Pētījuma uzdevumi:

1. Izpētīt teorētisko literatūru par rakstītprasmi, fonemātisko uztveri, skolēnu attīstību.
2. Izpētīt skolēnu rakstītprasmi un fonemātisko uztveri un veikt koriģējošo darbību, lai pilnveidotu fonemātisko uztveri un rakstītprasmi.
3. Analizēt un apkopot iegūtos datus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskās: zinātniskās literatūras teorētiskā analīze.

2. Empīriskās:

- logopēdiskā izpēte;
- pārrunas;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- datu apstrāde izmantojot statistisko metodi.

Pētījuma bāze: Beverīnas novada X pamatskolas pieci 2. klases zēni, viena skolotāja un viena logopēde.

Pētījuma norises laiks: 2021. gada februāris – 2021. gada aprīlis.

1. Rakstītprasmes nozīme mācību procesā

1.1. Rakstītprasmes apguves īpatnības

Mācību process mūsdienās ir orientēts uz skolēnu centrētu pieeju un kompetenču pieeju, akcentējot patstāvību, skolēnu spēju sadarboties. Plānojot darbību, izvērtējot rezultātus, sadarbojoties ar citiem, analizējot procesu, tiek attīstīta pašvadītas prasme mācīties, ko nevar izdarīt bez lasīšanas un rakstīšanas (Svence, 2020).

Lai veiksmīgi noritētu skolas gaitas, bērnam ir jābūt sagatavotai rokai rakstīšanai, jo skolā 50% no uzdevumiem tiek veikti rakstiski, daudziem no tiem ir laika ierobežojums. Bērna spēja rakstīt salasāmi, kā arī ātri un efektīvi ļauj gūt akadēmiskos sasniegumus (Jegadeesan, Nagalakshmi, 2018). Rokas gatavību rakstīšanai var pārbaudīt ar vingrinājumu – „bērns paceļ roku acu augstumā no sejas: īkšķis atrodas horizontāli attiecībā pret zemi un nekustas, bet pārējie pirksti sasveicinās ar īkšķi (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe, Merirande, 1999)”.

Lasīšana un rakstīšana ir bērna valodas attīstības un mācību kompetences viens no rādītājiem. Šīs prasmes bērni apgūst vienlaicīgi, kuru pamatā ir domāšanas process (analīze, sintēze, salīdzināšana un vispārināšana, uzmanība, uztvere). G. Svence ir norādījusi, „lai rakstītu ir jāapgūst grafēmu nozīme, fonētika, jāattīsta sīkā pirkstu muskulatūra. Jāiemācās saprast, ko saka (mutiski doto informāciju pārvēršana fonēmās un morfēmās), teksts ir jāuztver, jāatkodē (jāpārvērš sev zināmos uztveres simbolos), tad jāpārvērš grafēmās un jāuzliek uz papīra citiem saprotamā formā. Tam visam vēl klāt nāk prasme apzināti satvert rakstāmriku, kustinot sīko pirkstu muskulatūru (Svence, 2020, 75).”

Rakstīšana ir ārējās runas pēdējais posms, bet nav mutvārdu runas augstākais līmenis, jo rakstīšanas process notiek abstrakti. Vispirms ar domāšanas palīdzību norit iekšējā runa, kas ir lakoniska, īsa, kur tiek lietoti tikai līdzskaņi, lai saīsinātu runu. Uz iekšējās runas pamata sarežģītā procesā informācija tiek pārvērsta ārējā runā, kas ir izvērsta un citiem saprotama. Kā norāda A. Vorobjovs, vārda nozīmes nesēji ir līdzskaņi, nevis patskaņi (Vorobjovs, 2000). Rakstu runa, kā norāda G. Tomele, ir runas algebra, jo rakstot izmanto nevis vārdus, bet vārdu priekšstatus. Autore norāda, ka Ļ. Vigotskis savos pētījumos secinājis, ka no mutvārdu runas ir jāpāriet uz mērķtiecīgu darbību, lai rakstītu. Ja ir traucēta mutvārdu runa, tad būs rakstīšanas traucējumi (Tomele, 2017).

Lasīt un rakstīt bērns mācās vienlaicīgi, bet Montesori pedagoģijā tiek akcentēts, ka bērns rakstīt mācās ātrāk (3,5-4,5 g.v.), bet lasīt vēlāk (4,5 – 5,5 g.v.). Rakstīšanas sensitīvajā periodā ir jūtīga tauste, tāpēc sāk darboties ar smilšpapīru burtiem, apvelk, pārvelk tos. Bērnam

ir jāizprot rakstīšanas jēga un savs pirmais vārds jāuzraksta patiesā situācijā, tad sekos patika rakstīt. Ieteicams rakstīt vēstulītes ikdienas situācijās, pa vienam vārdam, īpašam vārdam. Bet kad bērns apguvis jau burtus, vārdu analīzes un sintēzes, tad viņam ir liela vēlme rakstīt. Bērns sāk pierakstīt sev svarīgo, jauno, īpašo, vāc jaunus vārdus, mācoties arī lasīt. (Helminga, 2006). Vispirms bērns mācās norakstīt, bet, lai šis process nebūtu mehānisks, vēlams analizēt uzrakstītās skaņas. Pēc tam bērns mācās rakstīt pēc dzirdes (burtu, zilbi, vārdu, teikumu) (Ļubova, 2016).

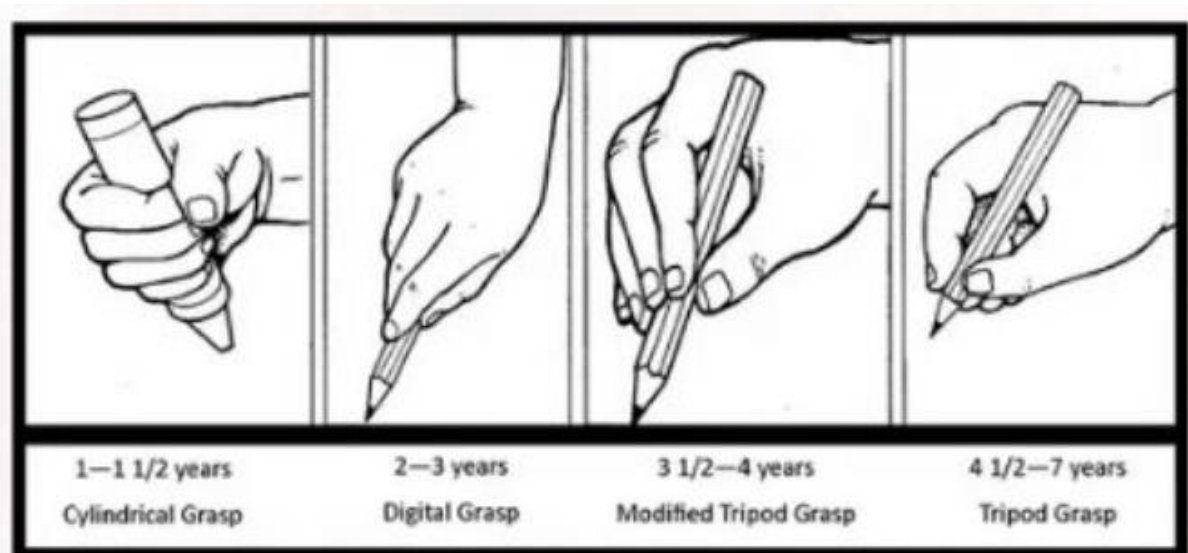
Lai rakstītu bērnam ir jābūt labi attīstītai fonemātiskai uztverei, lai atšķirtu balsīgos līdzskaņus no nebalsīgajiem līdzskaņiem, garos patskaņus no īsajiem, līdzskaņu sapludināšanu. Ja skolēnam nav attīsta fonemātiskā uztvere, tad rodas arī nepareizi priekšstati par vārdiem, neatšķir „pumpa” vai „bumba”. Tāpat nepieciešama laba redzes uztvere un atmiņa, lai nejauktu grafiski līdzīgus burtus. Skolēnam jābūt arī labi attīstītām kinestētiskām sajūtām, lai nejauktu pēc artikulācijas veida līdzīgas skaņas (Tūbele, Lūse 2012).

Rakstītprasmes attīstīšanai ir jāievēro sistemātiskuma un veseluma princips.

1. Rokas sīkās muskulatūras attīstīšana.
2. Fonemātiskās uztveres (fonemātiskā analīze un sintēze) attīstīšana.
3. Grafēmu apguve, sasaiste ar fonēmām.
4. Vārdu un teikumu salikšana.
5. Rakstīšanas apguve, izmantojot ortogrāfijas likumus.

Tāpat jāpievērš uzmanība bērna stājai, krēsla un galda atbilstība bērna augumam, pareizam zīmuļa satvērienam, jo citādi bērnam ātri piekūst roka, grūti rakstīt un viņš netiek līdz rakstīšanas ritmam (Ļubova, 2016, Irbe, Lindenberga, 2015).

Pareizs satvēriens ir tad, kad rakstāmais balstās uz trešā pirksta (visgarākā), īkšķis to pietur, rādītājpirksts ir tik brīvs, ka to var atcelt. Roka ir atbrīvota. Rakstot svarīgs ir arī satvēriena spēks (Irbe, Lindenberga, 2015). Bērnam pareizs satvēriens veidojas pakāpeniski (1.att), bet, kad bērns sāk mācīties skolā, tam jau jābūt pareizam.

1.attēls. ZĪMUĻA SATVĒRIENS DAŽĀDOS VECUMOS

Rokas sīkās muskulatūras attīstīšanai ieteicams rakstīšanai izmantot mazus krītiņus, trīstūrveida zīmuļus, izmantot pārsnājumus zīmuļiem, veikt vingrinājumus ar kancelejas gumijām. Veikt tādas darbības, kur jāver, jāplēš, jāmicā utt. (Gidion, 2018).

Savā pētījumā G. Tomele norāda, ka Latvijā ir audzis skolēnu skaits ar rakstīšanas traucējumiem, kam pamatā ir fonemātiskie traucējumi, leksiskie un gramatiskie traucējumi, kā arī valodas sistēmas nepietiekama attīstība (Tomele, 2017). Bieži vien skolēniem parādās arī uzvedības traucējumi, kas rodas no specifiskiem rakstīšanas vai lasīšanas traucējumiem, jo šīs prasmes izraisa grūtības, bet kam pamatā var būt skaņu analīzes iemaņu trūkums. (Tūbele, 2013). Valodas traucējumi ietekmē psihisko, personības un uzvedības attīstību.

Rakstīšanas procesā piedalās dažādi analizatori – runas dzirdes analizators, runas kustības analizators, redzes analizators, kustības analizators -, kas atrodas galvas smadzeņu pieres, deniņu, pakaušu daivās. „Ja šajos analizatoros ir darbības traucējumi vai tie ir funkcionāli nenobrieduši, tad vērojami rakstīšanas traucējumi. Viens no galvenajiem traucējuma iemesliem ir sliktu nervu ceļu caurvadāmība, kā arī smadzeņu šūnu vielmaiņas traucējumi (Līdaka, 2018, 7).”

Rakstīšanas traucējumi – daļējs specifisks rakstīšanas procesa traucējums, īpašas grūtības valodas grafiskās formas apgūšanā, ko visbiežāk novēro bērniem ar VSNA, kuriem nav traucēta dzirde, ir pietiekami attīstītas prāta spējas. Rakstīšanas traucējumu pamatā ir mutvārdu runas nepietiekamība ((Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 263).

Vienotas klasifikācijas par rakstīšanas traucējumiem nav, bet „Logopēdu terminu vārdnīcā” ir norādīti šādi rakstīšanas traucējumu veidi:

- 1) *artikulāri akustiskais (fonemātiskais) rakstīšanas traucējums* – skaņas neatšķir ne tikai pēc dzirdes, bet arī paša izrunā; aizstāj un izlaiž burtus atbilstoši izrunas traucējumiem (kā runā, tā raksta – piem. suns - tuns, māja - mājja, pirksti - piksti);
- 2) *akustiskais rakstīšanas traucējums (nediferencē fonēmas pēc dzirdes)* – runā pareizi, bet rakstot jauc pēc skanējuma līdzīgas fonēmas – svelpeņus un šņaceņus (šodien sodien), balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus (bumba – pumpa), garos un īsos patskaņus (māja – mājja);
- 3) *rakstīšanas traucējums uz vārda un runas plūsmas analīzes un sintēzes procesu traucējumu pamata*, kas rada vārda zilbju un burtu struktūras izkropļojumus (diktāts – dikāts, kabata – kabta, durvis – vurdīs, slēpes – selēpes, grāmata – grātamata), burtu, zilbju pārstatījumi, izlaidumi, vārdu kopā sarakstījumi;
- 4) *disgramatiskais rakstīšanas traucējums* – saistīts ar runas gramatiskās uzbūves, vārddarināšanas un locīšanas iemaņu nepietiekamu attīstību vai sabrukumu; izpaužas gan vārda savienojumu, teikumu un teksta līmenī; novēro vārda morfoloģiskās struktūras izkropļojumus, nepareizas vārda galotnes, saskaņojuma un pārvaldījuma traucējumus (balts kleita, pie mājja), nepareiza vārdu kārtība teikumā;
- 5) *optiskais (vizuālais) rakstīšanas traucējums* – saistīts ar nepietiekamu redzes uztveri, analīzi un sintēzi. Telpisko priekšstatu attīstību, kas radušās galvas smadzeņu garozā esošo optisko sistēmu nepietiekamas attīstības vai bojājumu rezultātā; rakstīšanas procesā burti tiek aizstāti un izkropļoti, visbiežāk grafiski līdzīgie burti (b - d, m - n, p – b - d); novēro arī spoguļrakstu, ko dažkārt sastop kreīļiem, arī tad, ja ir organisks bojājums;
- 6) *mnestiskais rakstīšanas traucējums* - saistītas ar redzes atmiņas traucējumiem: neatceras burtu izskatu, jauc un samaina burtus;
- 7) *literārais rakstīšanas traucējums* – izolētu burtu atpazīšanas traucējumi;
- 8) *jauktais rakstīšanas traucējums*, ar ko sastopas visbiežāk, jo tīrā veidā kāds no rakstīšanas traucējumu un disgrāfijas izpausmes veidiem sastopams reti; šādā gadījumā nav pietiekami attīstītas divas vai vairākas rakstīšanas operācijas; tas sarežģī traucējuma struktūru, kas ir atkarīga no skolēna izglītības līmeņa;
- 9) *ideatorais rakstīšanas traucējums* saistīts ar cilvēka psihofizioloģisko stāvokli, kad ir ierosa vai aizture;
- 10) *histēriskā rakstura rakstīšanas traucējums* – periodiski rakstīšanas traucējumi, kad novēro ataktisku rokrakstu; aizstāj, pārstata burtus; brīžiem roka nespēj izpildīt rakstīšanas kustības;

11) *kustību (motorais) rakstīšanas traucējums* – rakstīšanas laikā novēro apgrūtinātas kustību grūtības, ko izraisa:

- pats rakstīšanas process – nevar pārslēgt rokas kustības no viena burtā uz otru, nezina, no kura elementa sākt rakstīt burtu; traucēts vārda motorā tēla saistījums ar tā skaņu vai redzes tēlu;
- rakstīšanas akta patvaļīguma (tīšuma) pakāpe;
- sarežģītais sensomotorais rakstīšanas pamats;
- ļoti lēnām izveidojas burtu uzrakstīšanas kustību formula.

12) *pieaugušo rakstīšanas traucējums* - jau esošu rakstūnā iemaņu sabrukums (zaudēšana) pārciestas smadzeņu saslimšanas, traumas, atbilstīgos smadzeņu laukos lokalizētu audzēju rezultātā (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012, 264).

Reti var redzēt tieši konkrētu rakstīšanas traucējumu veidu, tādēļ jāskatās kļūdu tipoloģija. Tipiskākās bērnu rakstu darbu kļūdas ir apkopojusi S. Tūbele (skatīt 1. tabulu).

1.tabula **Rakstu darbu kļūdas**

Kļūdu tipi	Kļūdu veidi
Vārdu skaņu sastāva kļūdas	Patskaņu vai līdzskaņu jaukšana Patskaņu vai līdzskaņu izlaidumi Vārdu daļas izlaidumi Pārstatījumi Pierakstījumi Uzrakstīta atsevišķa vārda daļa
Leksiski gramatiskās kļūdas	Saskaņojuma vai pārvaldījuma kļūdas Vārdu samainīšana pēc skaņu vai semantiskās līdzības Izlaisti vārdi Sarakstīti vārdi kopā
Grafiskās kļūdas	Burtu samainīšana pēc elementu skaita vai pēc izvietojuma telpā Spoguļraksts
Pareizrakstības kļūdas	Vārda beigās saplūstot kopā līdzskaņiem dzird citu skaņu, piemēram, galds [ds-c] Lielo burtu rakstība
Klasē nemācīto pareizrakstību likumu kļūdas	

(Tūbele, 2019, 46)

Ja bērnam nav kārtīgi attīstīta fonemātiskā uztvere, tad rakstu darbos ir burtu jaukšana, izlaidumu, pierakstīti citi burti, samainītas zilbes vai tās izlaistas. Savukārt pārējās rakstu darbu kļūdas ir saistītas ar gramatiskiem un leksiskiem traucējumiem, redzes uztveri, zināšanām.

Galvenie rakstīšanas traucējumu mehānismi ir šādi:

- traucēta fonemātiskā uztvere, jauc akustiski līdzīgas skaņas;

- traucēta redzes uztvere un redzes atmiņa, ir grūtības norakstīšanā un diktātā, jauc pēc izskata līdzīgus burtus;

- traucētas kinestētiskās sajūtas, jauc un aizstāj pēc artikulācijas veida līdzīgas skaņas (Tūbele, Lūse, 2012, 23).

Bērniem, kam ir rakstīšanas traucējumi, pamatā ir novērojamas šādas izpausmes, kā norāda Līdaka J. (2. tabula).

2.tabula **Rakstīšanas traucējumu izpausmes**

	Izpausmes, kļūdas
Nenoformēta acu motorā (kustību) funkcija un pirkstu motorā koordinācija, kas nosaka rakstīšanas tehniku	<ul style="list-style-type: none"> ▪ slikts rokraksts (bieži bērns pats nevar izlasīt, ko ir uzrakstījis); ▪ neievēro līniju robežas; ▪ raksta ļoti lēni; ▪ ilgi nevar iegaumēt, kā jāraksta rakstītie burti, jauc to savienojumus; ▪ jauc burtu rakstīšanas virzienu.
Nepietiekami attīstīta fonemātiskā dzirde	<ul style="list-style-type: none"> ▪ izlaiž, pārstata burtu (cepumi – cepmi, cepure – ceupre); ▪ jauc līdzskaņus, kas ir līdzīgi pēc akustiski artikulārajām pazīmēm (meži – meši, zemene – semene, draugs – trauks, bikses – pikses); ▪ zilbju struktūras izmaiņas vārdos: zilbes izlaiž, pārstata, pieliek klāt (mašīna – manaši, makaroni – makani, pīle – pīenle).
Nepietiekami attīstīta redzes un telpisko priekšstatu uztvere	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jauc grafiski līdzīgus burtus (p – b – d, u – n, m – n), jo redz burtus un skaitļus atšķirīgi no tā, kā tie ir uzrakstīti; ▪ raksturīgs spoguļraksts (no latviešu alfabēta 33 burtiem spoguļrakstā nav iespējams uzrakstīt 11 lielos drukātos burtus (A Ā O T I Ī H U Ū V), jo tie ir pilnībā simetriski, pārējos drukātos lielos burtus, kā arī ciparus ir iespējams rakstīt spoguļrakstā).
Nepietiekami attīstīta mutvārdu runa un runas gramatiskā joma	<ul style="list-style-type: none"> ▪ teikumu struktūras noformējuma traucējumi (neveido loģiskus teikumus, grūtības saliktu teikumu konstruēšanā); ▪ rakstot bērns neaizraksta vārdus līdz galam. <p><i>Biežākās gramatiskās kļūdas:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ vārda sastāva kļūdas: piedēkļu (atbrauca – nobrauca), piedēkļu (brālīši – brāliņi) aizstāšana; ▪ traucēts prievārdu izpratnes pielietojums (aiz krēsla – uz krēsla – zem krēsla); ▪ vietniekvārdu locījumu maiņa (pie viņa – pie viņu); ▪ vietniekvārda nesaskaņošana ar lietvārdu dzimtē, skaitlī, locījumā (tas pīle, mans māsa); ▪ īpašības vārda nesaskaņošana ar lietvārdu dzimtē, skaitlī, locījumā (balts māja, melna suns); ▪ vīriešu – sieviešu dzimtes neizpratne; ▪ vienskaitļa – daudzskaitļa nepareiza lietošana; ▪ darbības vārdu laiku (pagātne – tagadne – nākotne) nepareiza veidošana (jūs iet, vakar būs vējš); ▪ lietvārdu locījumu galotņu nepareiza lietošana, galotņu “pazaudēšana”; ▪ izmaina lietvārdu locījumu un skaitļu galotnes (pieci zaķis)

(Līdaka, 2018, 5)

Kā norāda S. Tūbele, lai cik slikts un nesalasāms būtu skolēna rokraksts, logopēda nodarbības ir vajadzīgas tad, ja skolēnam nav kārtīgi attīstīta fonemātiskā uztvere, ir skaņu jaukšana un aizstāšana (Tūbele, Lūse 2012). Līdztekus fonemātiskās dzirdes traucējumiem var būt šādi traucējumi:

- slikti apgūst pareizrakstības likumus, jo nedzird skaņu izmaiņas;
- grūti uztver pēc nozīmes tuvus vienas saknes vārdus;
- grūti izprot piedēkļus, piedēkļus, vārda sakni, galotni;
- grūti saprot skaņas, kas sastāv no divām skaņām (divskaņi, dz, dž)
- nejūt robežas starp vārdiem;
- rakstot izlaiž vārdus, burtus, zilbes;
- grūti nosaka teikuma beigas;
- izlaiž vai aizstāj balsīgos – nebalsīgos burtus (p-b, s-z u.c.) (Līdaka, 2018).

Viens no būtiskākajiem iemesliem 21.gs. tiek minētas nepareizas tehnoloģijas izmantošana jau agrā bērnībā, kas kavē mutvārdu valodas attīstību, bet skolas vecumā tie jau ir lasīšanas un rakstīšanas traucējumi, kas pāraug arī mācīšanās traucējumos. BLIKK veiktajā pētījumā 2017. gadā apliecinā, ka bieža elektronisko ierīču lietošana var izraisīt runas attīstības traucējumus, uzmanības deficītu, koncentrēšanās traucējumus, hiperaktivitāti, agresiju, kā arī tieši, negatīvi ietekmē spēju lasīt un rakstīt (Teuchert – Noodt, 2020). Tāpēc svarīgi tehnoloģijas izmantot lietderīgi un, izmantojot tās, pilnveidot skolēnu lasītprasmi un rakstītprasmi, lai skolēniem būtu interesanti. Izmantot tehnoloģijas, lai bērnam būtu iespēja mācīties.

Secinājumi

Mācību procesā viena no svarīgākajām prasmēm ir rakstīšana, kas arī ir viens no akadēmisko sasniegumu rādītājiem. Rakstītprasme ir abstrakts process, ko bērns nevar apgūt bez pieaugušā cilvēka palīdzības. Lai rakstītu, jābūt labi attīstītai sīkai muskulatūrai un fonemātiskai uztverei, kā arī redzes atmiņai un uztverei. Rakstīšanas traucējumu pamatā var būt nenoformēta acu motorā (kustību) funkcija un pirkstu motorā koordinācija, kas nosaka rakstīšanas tehniku, nepietiekami attīstīta fonemātiskā dzirde, nepietiekami attīstīta redzes un telpisko priekšstatu uztvere un nepietiekami attīstīta mutvārdu runa un runas gramatiskā joma. Ja laicīgi netiek veikta fonemātisko traucējumu korekcija, kas ir pamatā rakstīšanas traucējumiem, tad tie var pāraugt mācīšanās traucējumos. Fonemātiskās uztveres nepietiekamības gadījumā galvenokārt tiek jaukti un izlaisti burti, zilbes.

1.2. Rakstīšanas traucējumu koriģēšanas iespējas

Skolēns rakstīt mācās tāpat kā lasīt (burts, zilbe, vārds, teikums, teksts). Bet mācoties rakstīt bērnam ir jāapgūst katra burta rakstīšanas paņēmieni, katra burta līnijas virziens, pareiza savienošana, tāpēc vajag izmantot tādus vingrinājumus, kur tiek izmantotas vairāk maņas (tauste, oža, redze, dzirde, kustība), piemēram, burtu trafaretu pārvilkšana ar pirkstu (Andersone, Ptičkina, 2018). Lai nostiprinātu burtu rakstību, ieteicams tos iztaustīt, izgriezt, rakstīt gaisā, smiltīs, konstruēt no stieplītēm utt. (Līdaka, 2018). „Attīstot maņas, mērķis ir veidot galvas smadzenēs pareizas fonemātiskās uztveres ceļus un roku darbības saikni ar acīm, ausīm un galvas smadzenēm, kā arī sagatavot roku rakstīšanai, uzlabot rokrakstu (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe, Merirande, 1999).”

Rakstītprasmes pilnveidē jāizmanto tādi vingrinājumi, kur tiek aktivizētas daudzas maņas – papīra locīšana, griešana ar šķērēm, vārdu atstarpju un izmēru noteikšana, puzzles, mozaīkas, pārļošana u.c. (Jegadeesan, Nagalakshmi, 2018). Šie vingrinājumi pilnveido redzes uztveri, sīko muskulatūru, spēju sadalīt uzmanību, kas ir būtiski rakstītprasmei. Smadzenes attīsta tikai maņas. Tā kā logopēda nodarbības bieži vien notiek pēcpusdienā, tad jāuzmana, lai nodarbībās nav tikai jāsēž un jāraksta, lai neveidojas pārslodze galvas smadzeņu garozā. Lai bērns spētu koncentrēties, uzdevumi jāsaista ar kustību (Līdaka, 2018).

Lai uzlabotu rokrakstu var izmantot tādus vingrinājumus, kur jāraksta līdzīgi burti vai arī viens un tas pats burts (Andersone, Ptičkina, 2018). Bet, ja nepieciešams kāpināt rakstīšanas tempu, tad var vairākkārtīgi rakstīt vienu un to pašu vārdu. Vēlams tādu, kur iepriekš bērns bija kļūdījies (Līdaka, 2018). Optimāls rakstīšanas temps 8 gadu vecumā ir 30 rakstu zīmes minūtē, bet svarīgi ir mācīties rakstīt pareizi, nevis ātri un nepareizi.

Rakstītprasmes pilnveidošanai noteikti ir vajadzīgi mērķtiecīgi vingrinājumi, bet svarīgi, lai bērnam būtu vēlme pašam kaut ko pierakstīt, apzinās kam un par ko raksta (Helminga, 2006).

„Bērniem, kuriem ir traucēta fonemātiskā analīze, mācoties rakstīt, vajadzīgs pastiprināts audiāls atbalsts. Vispirms jārunā skaļi rakstot, tad čukstus, tad pāriet uz iekšējo runu (Līdaka, 2018, 23).” Svarīgi iemācīt bērnam runāt līdzīgi tam, ko raksta, analizēt skaņas vārdā pirms rakstīšanas un rakstīšanas laikā. Pēc uzrakstītā vārda iemācīties to pārbaudīt, vai pēc skaņu (burtu) skaita, vai pēc garajiem patskaņiem (Andersone, Ptičkina, 2018). Ja pārbaudot savu rakstīto, kļūdu atrod pats bērns, tad tā nav kļūda. Rakstos visbiežāk jāuc tās skaņas, kas atšķiras tikai ar balss saišu vibrāciju (B- P, DZ-C, DŽ – Č, T-D, V-T, G-K, Z-S, Ž-

Š), jāmāca bērni saklausīt, sajust savas balsis „motoriņu”, tāpēc jāraugās, lai skaņas izrunā pareizi (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe, Merirande, 1999).

Viena no visbiežāk izmantotām metodēm patskaņu diferencēšanai ir taktēšana. Īsais patskanis – dūrīti piesit pie galda. Garais patskanis – ar izstieptiem, sakļautiem pirkstiem (ar to roku, ar kuru raksta) velk pa galda virsmu rakstīšanas virzienā. Divskanis – tur roku dūrītē gaisā (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe, Merirande, 1999). Taktēšanas iemaņu izveide ir ļoti svarīga, tāpēc var izmantot raupju aukliņu vai smilšpapīra strēmeli, pa kuru bērns „velk garumzīmes” (Līdaka, 2018). Vārdus mācās rakstīt pa zilbēm. Cik zilbju vārdā, cik skaņu zilbē, ar taktēšanas prasmēm pārbauda, vai garais vai īsais patskanis.

Skaņu analīzi var veikt iedziļinoties alfabētā, atzīmējot katru skaņu ar krāsām.

Īsais patskanis	Garais patskanis	divskanis	Bals. līdzskanis	Nebals. līdzskanis
	—			

Fonemātiskās uztveres attīstīšanai logopēda nodarbībās vispirms sāk ar apkārtējo skaņu atšķiršanu, bet pēc tam pāriet uz valodas vienībām – vārdu, zilbēm, skaņām. Svarīgi ir uzdevumi skaņu analīzei. Bērniem ir jāprot mutiski noteikt skaņas vārdā, pareiza to secība un tad tikai šos vārdus likt rakstīt. Skaņu diferencēšanai izmanto dažādus vingrinājumus.

- Parādīt ar rokas pirkstiem (cipariem, priekšmetiem), cik skaņu ir dotajā vārdā.
- Pienākt pie logopēdes (vai noteiktu reižu skaitu piesist ar āmuriņu pa galdu) tiem bērniem, kuru vārdā ir dotā skaņa.
- Viens bērns pasaka vārda sākumu, otrs – pabeidz (sa-, -ka).
- Atrast un ielikt groziņā rotaļlietu vai priekšmeta attēlu, kura nosaukumā ir dotā skaņa.
- Uzzīmēt priekšmetu, kura nosaukumā ir dotā skaņa.
- Uzlikt tik klucīšu, cik skaņu dotajā vārdā.
- Pārveidot vārdus, samainot patskani (rati – rīti; kazas – kāzas).
- Pārveidot vārdus, izmainot līdzskani (mati-rati-pati-dati).
- Pārveidot vārdus, samazinot vai pievienojot skaņas un zilbes (pasaka-asaka-saka-ka).
- Izrunāt doto vārdu, atrast tajā mācāmo skaņu, pierakstīt vārdu un pasvītrot šo skaņu.
- Sadomāt teikumu ar doto skaņu.
- Atlasīt attēlus, nosakot mācāmās skaņas vietu vārdā (-s, -s-, -s).

- Atrast vajadzīgo skaņu vārdam, kuru logopēds neizrunā līdz galam.
- Logopēds izrunā vārdu nepareizi, bērnam jāatrod kļūda. Vēlams vārdu iepriekš izanalizēt.
- Logopēds lēni sauc vārdus, ja bērns sadzird doto skaņu, paceļ roku, sasit plaukstu utt.

Rakstītprasmes uzlabošanai tikpat svarīgi ir skaņu sintēzes uzdevumi.

- Darbs ar sloksnītēm.
- Logopēds nosauc skaņas, un skolēns no tām veido zilbes, vārdus.
- No vārdiem veido teikumus.
- Vingrinājumi, kur tiek nosauktas trūkstošās zilbes u.c.

Valodas materiāliem jābūt atbilstošiem skolēnu vecumam un vienkārši saprotamiem.

Lai uzlabotu fonemātisko uztveri, var izmantot skaņu spēles, klusuma spēles.

Ļoti svarīgs ir darba novērtējums, gan pašvērtējums, gan citu skolēnu, gan logopēda. Pārrunāt, ko nodarbībā mācījās, kāpēc tādi vingrinājumi vajadzīgi.

Fonemātiskās rakstīšanas traucējumu korekcijai var paiet pat vairāki gadi. Koriģējošais darbs var ieilgt, ja klāt ir citi traucējumi, piemēram, ja noraksta nepareizi, tad tas liecina par acu motoriem traucējumiem. Kā noritēs rakstīšanas traucējumu korekcija ir atkarīgs no bērna redzes, dzirdes atmiņas, uzmanības noturīguma u.c. Bērnam ir jāšaredz sava problēma. Jāmāca organizēt darbu (ko darīs vispirms, ko tālāk, kā pārbaudīs), mācīt darbu izpildīt līdz galam un novērtēt sevi (Līdaka, 2018).

Logopēda nodarbībā jābūt izmantotiem tādiem uzdevumiem, lai būtu iekļauti visi četri runas darbības veidi – klausīšanās, runāšana, rakstīšana un lasīšana. Nodarbībās jābūt dinamiskai pauzei, lielākā slodze nodarbības pirmajā pusē, visus rakstu darbus pārrunā un izlabo nodarbības laikā. Nodarbībās jāizmanto uzskates materiāli. Rakstītprasmes uzlabošanai nepieciešami arī vingrinājumi sīkās muskulatūras attīstīšanai.

Secinājumi

Lai uzlabotu skolēnu rakstītprasmi jābūt tādiem uzdevumiem, kas nodarbina visas skolēnu maņas. Izmantot daudz, dažādus fonemātiskās analīzes uzdevumus, skolēniem pie sevis skaļi jāizrunā vārdi. Uzdevumiem jāatbilst bērnu interesēm, uzdevumi ar kustībām. Rakstīšanas uzdevumiem nevajadzētu aizņemt nodarbības lielāko daļu.

Nākamajā nodaļā aplūkos fonemātiskās uztveres nozīmi rakstītprasmes apguvē.

2. Fonemātiskās uztveres nozīme rakstītprasmes apgūvē

Rakstītprasmes apgūvē viens no svarīgākajiem uzdevumiem ir darbs ar skaņām, prast pareizi noteikt skaņu secību un pierakstīt to. Sākumskolas vecuma bērniem raksturīgākās kļūdas ir garo patskaņu kļūdas, burtu izlaidumi un pārstatījumi, tātad ļoti svarīgi ir veikt uzdevumus, kur tiek pilnveidota fonemātiskā uztvere. Pirms tam bērniem veidojas fonemātiskie priekšstati.

Fonemātiskie priekšstati veidojas iekšēji pēc vārda skaņu tēla. Tie ir izveidojušies, ja skolēns spēj nosaukt vārdu citu vārdu rindā, skaņu saklausīšana citu skaņu rindā, noteikt pirmo skaņu vārdā, spēj atkārtot zilbju rindu, atšķir līdzīgus vārdus.

Fonemātiskā uztvere ir spēja pēc dzirdes uztvert un atšķirt noteiktas valodas skaņas, analizēt un sintezēt tās. Tā ir ļoti svarīga prasme, jo latviešu valodā galvenokārt raksta tā, kā izrunā, tā kā dzird, ar atsevišķiem izņēmumiem, kad ir jāievēro ortogrāfijas likumi (Līdaka, 2018). „Katrai valodai piemīt sava fonemātiskā sistēma. Latviešu valodā ir skaņas, kurām ir vārda nozīmes šķīrēj pazīmes (piemēram pile – pīle, bēda – pēda u.c.) (Miltiņa, 2005, 35).” Tāpēc ļoti svarīgi ir pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem prast pareizi saklausīt un nosaukt vārdā ietilpstošās skaņas un to secību. Lai sadzirdētu skaņas ir jābūt labi attīstītai dzirdei.

Cilvēkam ir 4 veidu dzirde – runas dzirde, fiziskā dzirde, muzikālā dzirde un fonemātiskā dzirde. Pirms fonemātiskās dzirdes un uztveres pārbaudes jāveic fiziskās dzirdes pārbaude (Tūbele, Lūse 2012), lai pārliecinātos, ka bērns dzird.

Fonemātiskās dzirdes uztvere pāriet fonemātiskajā uztverē. Fonemātiskā uztvere pēc funkcijas ir tuva fonemātiskai dzirdei, taču daudz augstākā pakāpē, jo sevī ietver gan fonemātisko analīzi, gan fonemātisko sintēzi. Kā norāda J. Līdaka fonemātiskai dzirdei ir vairāki līmeņi:

1. līmenis. Spēja uztvert, atšķirt, pareizi lietot skaņas, kas atšķiras tikai pēc balss saišu vibrācijas (p-b, s-z, k-g u.c.). *Ja šī prasme ir traucēta, bērnam ir grūti sasaistīt skaņu (fonēmu) ar burtu (grafēmu), kaut gan fiziskā dzirde ir laba.*
2. līmenis. Spēja uztvert, atšķirt, saprast vārdus, kas atšķiras ar vienu skaņu (pile- pīle u.c.). *Bērniem ar fonemātiskās dzirdes traucējumiem šie vārdi izklausās vienādi, neizprot vārdu nozīmi, nepareizi lieto rakstrunā.*
3. līmenis. Spēja veikt skaņu struktūras sintēzi un analīzi. *Bērniem ar fonemātiskās dzirdes traucējumiem ir grūti noteikt skaņu secību vārdā, to daudzumu, vietu. Bērni izlaiž patskaņus, neliek garumzīmes, pārstata patskaņus (Līdaka, 2018).*

Līdz 8 gadu vecumam bērna fonemātiskās uztveres attīstība beidzas, bērns pareizi dzird skaņas un izrunā tās, un šīs prasmes attīstās pakāpeniski. Tātad 2. klases bērniem jau šīm prasmēm jābūt un rakstītprasmei jābūt pietiekami labai.

Kā norāda I. Miltiņa, tad fonēmu diferencēšana notiek fonemātiskā pretstatīšanas procesā, kas norit noteiktā secībā:

- Ar otro dzīves gadu izdalās patskanis [a] citu patskaņu starpā;
- [i]-[u],[e]-[o], [i]-[o], [ē]-[u],[i]-[e],[u]-[o] diferencēšana;
- Skaneņu un troksneņu diferencēšana, [m],[n],[ŋ],[l], [l̥],[r] pretstatīšana citiem līdzskaņiem;
- [ķ],[ġ],[ļ],[ņ],[j] izdalīšana citu skaņu starpā;
- Nazālo skaņu [m],[n],[ŋ] pretstatīšana orālajā skaņām [l], [l̥],[r];
- Lūpeņu un mēleņu diferencēšana [p]-[t], [b]-[d], [p]-[k], [b]-[g], [p]-[f], [t]-[s], [b]-[v], [d]-[z];
- Priekšējo un pakalējo mēleņu diferencēšana [t]-[k], [d]-[g], [s]-[h];
- Nebalsīgo un balsīgo līdzskaņu diferencēšana [p]-[b], [k]-[g] u.c.;
- Svelpeņu un šņaceņu diferencēšana [s]-[š], [z]-[ž], [c]-[č], [dz]-[dž];
- Skaņu [r] – [l] savstarpējā diferencēšana (Miltiņa, 2005, 35).”

Savukārt S. Tūbele un K. Serova norāda šādu iedalījumu fonemātiskās uztveres attīstībai pēc bērna vecuma (skat. 2. tabulu).

2.tabula **Fonemātiskās uztveres attīstība**

3 gadi	Prot izpildīt vienkāršas dziesmas; Prot atšķirt divus vienādus vārdus, kurus sauc vārdu secībā; Zina, kā veidot saliktos vārdus, ja tie sastāv no tiešiem vārdiem; Var veikt vienkāršu fonemātisko sintēzi no skaņām ar attēliem.
3 – 4 gadi	Zina, kā izveidot saliktus vārdus, kas nav acīmredzami; Var atlasīt vārdus, kam atskaņa; Prot sadalīt zilbēs fonētiski vienkāršus vārdus; Prot izrunāt visas fonēmas no dzimtās valodas (ar dažiem izņēmumiem); Protesti pret izrunas kļūdām.
4 – 5 gadi	Prot sadalīt saliktos vārdus to sastāvdaļās; Prot izpildīt rīmes, kas nav acīmredzamas; Prot sadalīt zilbēs fonētiski ne tik vienkāršus vārdus; Nāk klajā ar jauniem nosaukumiem, kuriem ir līdzīga zilbju struktūra, vai vārdiem, kuriem ir vienāda zilbe; Var veikt fonemātisko sintēzi no dažādām zilbēm; Prot nosaukt zilbes pirmo un beigu skaņu; Var nosaukt vārdus bez sākuma; Var atšķirt vārdus ar tādu pašu sākumu.
5 – 6 gadi	Var sadalīt jebkuru salikto vārdu sastāvdaļās;

	Prot atšķirt visas skaņas fonētiski vienkāršos vārdos un salikt visas fonēmas pareizā secībā; Prot atšķirt vārdus ar vienādām skaņām vienā secīgā pozīcijā; Ar attēla palīdzību var nosaukt trūkstošo fonēmu no jebkuras pozīcijas; Zina, kā izveidot zilbi no dotajām divām vai trim skaņām.
6 – 7 gadi	Prot atšķirt visas skaņas fonētiski ne tik vienkāršos vārdos (vārdi ar 2 līdzskaņu kopām vārda sākumā vai vidū), un visas fonēmas salikt pareizā secībā; Patīk krustvārdu mīklas un skaņu spēles ar noteikumiem; Prot veikt fonoloģisko sintēzi no trim līdz četrām skaņām, kas veido vienu zilbi; Nāk klajā ar vārdiem, kas veidoti no atsevišķām fonēmām bez līdzskaņu sajaukumiem; Ar attēla palīdzību jebkurā pozīcijā var nosaukt vairākas trūkstošās fonēmas. Vienu trūkstošo fonēmu var noteikt bez attēla palīdzības.
7 – 8 gadi	Prot manipulēt ar jebkuru fonēmu zināmos vārdos pat ar sarežģītām līdzskaņu kopām; Prot nosaukt visas trūkstošās fonēmas jebkurā pozīcijā bez attēla palīdzības, saprot sarežģītus līdzskaņu kopas vārda beigās.

(Tūbele, Serova, 2020)

Spēja atšķirt uztveramās runas skaņas piemīt tikai cilvēkiem, *bet pat nelieli fonemātiskās uztveres traucējumi rada lasīšanas un rakstīšanas apguves grūtības*. Var būt trīs fonemātiskās uztveres traucējumu pakāpes:

- 1) viegla – grūtības atšķirt tikai tās skaņas, ko pats neizrunā pareizi;
- 2) vidēji smaga – neatšķir skaņas no dažādām fonētiskām grupām, kaut gan pats izrunā pietiekami pareizi;
- 3) smagas pakāpes – bērns „nedzird” skaņas vārdā, nespēj noteikt vārdā skaņas un to secību (Tūbele, 2019).

Fonemātiskās uztveres pārbaudes uzdevumi:

- 1) saklausīt vārdu citu vārdu virknē;
- 2) saklausīt noteiktu skaņu citu skaņu virknē;
- 3) atcerēties zilbju rindas;
- 4) atdarināt vārda ritmisko zīmējumu u.c.

Fonemātiskās uztveres pilnveidošanai tiek izmantoti uzdevumi no vieglākā uz grūtāko, kā norāda S. Tūbele, M. Adamsa ir veikusi šādu sīkāku dalījumu.

- 1) Vārdos:
 - nosaka vārdu skaitu teikumā,
 - prot noteikt lieko vārdu vārdu rindā,
 - noklausoties teikumu vienu reizi, prot noteikt, kurš vārds pazudis, ja teikumu lasa otrreiz.

- saliek vārdus pareizā secībā.

2) Zilbēs:

- spēj noteikt zilbju skaitu,
- no zilbēm veido vārdus.

3) Skaņās:

- prot pateikt, cik skaņas vārdā,
- atrod pantonīmus,
- saklausa vārdus, kas sākas ar vienu skaņu citu vārdu vidū,
- izrunā saklausa nepareizi izrunātus vārdus,
- prot noteikt skaņas atrašanās vietu (Tūbele, Laganovska, 2013).

Fonemātiskā uztvere sevī ietver gan fonemātisko analīzi, gan fonemātisko sintēzi.

Fonemātiskā analīze – spēja noteikt, no kādām skaņām sastāv vārds, kādā secībā skaņas ir sakārtotas, to skaita un atrašanās vietas noteikšana (Miltiņa, 2017, 10). Šī prasme ir rakstīšanas pamatā.

Fonemātiskās analīzes izpētes kritēriji:

- 1) pirmās skaņas noteikšana;
- 2) pēdējās skaņas noteikšana;
- 3) vārda nosaukšana pa skaņām;
- 4) skaņas vietas noteikšana vārdā;
- 5) skaņu skaitu noteikšana vārdā (Tūbele, 2019).

Fonemātiskā sintēze – spēja savienot skaņas zilbēs, zilbes vārdos, atpazīt vārda veselumu domās. Ir pamats, lai bērns apgūtu prasmi lasīt un rakstīt (Miltiņa, 2017, 10).

Fonemātiskās sintēzes izpētes kritēriji:

- 1) skaņu sapludināšana atvērtās zilbēs;
- 2) skaņu sapludināšana slēgtās zilbēs;
- 3) skaņu sapludināšana zilbēs ar līdzskaņu sakopojumiem;
- 4) skaņu sapludināšana divzilbīgos vārdos ar atvērtām zilbēm;
- 5) skaņu sapludināšana divzilbīgos vārdos ar slēgtām zilbēm;
- 6) skaņu sapludināšana trīszilbīgos vārdos (Tūbele, 2019).

Vairāki autori norāda, lai uzlabotu bērna fonemātiskās analīzes un sintēzes prasmes, ieteicams ievērot šādas prasības:

- 1) sākumā trenēties skaļi, pēc tam izmanto iekšējo basi;

- 2) vispirms atšķir garos patskaņus un līdzskaņus, kurus var pagarināt;
- 3) pēc tam īsos patskaņus un divskaņus;
- 4) pārējās skaņas (Ptičkina, 1997);
- 5) vizuāli fonēmas var atšķirt ar krāsām – patskaņi sarkani, nebalsīgie līdzskaņi – zili, balsīgie līdzskaņi – melni (Tūbele, Serova, 2020).

Vairumam bērnu ir svarīgi pašiem izrunāt un saklausīt skaņas, logopēds var uzsvērt kādu konkrētu skaņu vārdā, to pagarinot vai izrunājot vairākkārtīgi, lai bērns šo skaņu uztver.

Secinājumi

Rakstītprasmes pamatā ir fonemātiskās analīzes un sintēzes iemaņu pilnveidošana, tas ir darbs ar skaņām un pareizs to pieraksts. Fonemātiskā uztvere attīstās pakāpeniski un ir jāievēro šis princips, uzdevumiem jābūt no vieglākā uz grūtāko. Bērniem jāmacās saklausīt savi izrunātie vārdi vispirms skaļi, bet tad klusām. Skaņu saklausīšana jāsāk ar patskaņiem, stiepjamiem līdzskaņiem, pēc tam ar patskaņiem un divskaņiem un tikai tad ar pārējiem līdzskaņiem. Otrās klases bērniem jau ir jābūt labi attīstītai fonemātiskai uztverei.

Nākamajā nodaļā aplūkos 8 gadu vecu bērnu vecumposma raksturojumu.

3. Sākumskolas skolēnu vecumposma raksturojums veseluma skatījumā

Mūsdienu mainīgajā laikmetā tiek uzsvērts, ka skolēnos jāattīsta spēja pielāgoties, būt elastīgiem, prast sadarboties, spēt risināt konfliktus, pieņemt dažādību utt. Sākumskolā satiekas dažādi skolēni, katrs ar savu zināšanu līmeni, prasmēm un vērtībām, bet vislabākā psihiskā attīstība notiek mācīšanās gaitā, bērni mācās, kā iegūt zināšanas. Spēles joprojām paliek, bet viņu galvenā nodarbošanās ir mācīšanās (Baltušīte, 2000). Mācīšanās tiek virzīta uz zinātņu pamatu izzināšanu, attīstot intelektu, svarīga „darbības iekšējā plānošana, paškontrolē, kuras pamatā ir pašanalīze” (Lieģeniece, 1999, 64). Izglītības sistēmā pedagogs ir atbalsts bērnam, lai viņš izzinātu pasauli un sevi, respektējot bērna dabu un uztverot bērnu kā vērtīgu sabiedrības daļu (Lieģeniece, 1999).

2. klases skolēni jau ir sasnieguši 8 gadu vecumu, tā kā daudzas pamatvērtības viņos jau ir iesakņojušās no ģimenes, apkārtējās vides utt. Šajā vecumposmā joprojām ir vēlme daudz kustēties, spēlēties, ar gribas palīdzību tiek trenēta uzmanība, koncentrēšanās spējas. Šajā vecumā jāpievērš uzmanība lielās motorikas vingrinājumi, kas attīsta koordināciju, izturību, lokanību un līdzsvaru. Montessori pedagoģijā tiek akcentēts, ka „astoņu gadu vecam bērnam ir spēcīgas kājas” (Helminga, 2006, 80), vēlme izzināt pasauli sev apkārt gan praktiski, gan simboliski. Nepieciešams daudz praktiski kustēties, doties pārgājienos. Līdz 10 gadu vecumam bērnam aug kājas, pēc tam paātrinās rumpja augšana (Puškarevs, 2001).

Savukārt pēc 8 - 10 gadu vecuma smadzeņu masa pieaug minimāli, bet smadzeņu attīstība turpinās vēl ilgi, jo šajā vecumā intelektuālās spējas ir 40 – 50% (Puškarevs, 2001). Smadzeņu attīstība ir ārkārtīga svarīga, jo, piemēram, ja bērnam valodas un psihiskās darbības regulācijā vadošā ir labā smadzeņu puslode, tad „šie bērni lēni runā, viņiem ir pareizrakstības kļūdas, lasīšanas grūtības, traucēta secību uztvere un atcerēšanās” (Puškarevs, 2001, 37). Savukārt, ja bērnam ir traucēta vizuālā uztvere, tad viņš raksta, kā runā, nespēj atrast savas uzrakstītās kļūdas, jo neatpazīst vārdu pēc izskata (Smita, Strika, 1998). Smadzeņu nobriešana var notikt tikai saskarsmē ar pieaugušā, ja tiek doti jauni stimuli, jauni iespaidi (Puškarevs, 2001). No 7 – 12 gadu vecumam bērniem intensīvi attīstās kreisā deniņu daiva, bet, ja ir kādi attīstības traucējumi, tad bērnam var būt rakstīšanas traucējumi, piemēram, burtu jaukšana, aizstāšana, zilbju kropļošana, disgramatismi (Tūbele, 2012).

Joprojām ir jāpievērš liela uzmanība smalkmotorikai (pēdām, rokām). Kā norādījusi G. Svence, ka sīkā muskulatūra nav attīstījusies tik labi kā lielā muskulatūra, un bērni ātri nogurst, ja ilgstoši jāraksta un var veidoties nepatika pret rakstīšanu, kā rezultātā ir ļoti neglīts rokraksts

(Svence, 1999). Ieteicami daudz un dažādi vingrinājumi, kur nepieciešams plēst, maisīt, lobīt, ģērbties, purināt, locīt, mīcīt, siet, kaisīt, burzīt, raut utt.

Sākumskolas posmā bērni tiek iemācīti mācīties, nostiprinās uztveres, uzmanības, atmiņas, iztēles, domāšanas un runas procesi. No netīšās uzmanības palēnām pāriet un tīšo uzmanību, bet kā norāda A. Vorobjovs visefektīvākā esot pēctīšā uzmanība, kad skolēns kaut ko negrib darīt, bet ar gribas piepūli tomēr sāk darīt un tad rodas interese par to, ko dara. Šajā gadījumā netiek visu laiku nodarbināta gribas piepūle. Autors arī norāda, ka uzmanība ir viens no svarīgākajiem cilvēka apziņas raksturojumiem. No uzmanības noturīguma, pārslēgšanās spējām, koncentrēšanās ir atkarīgas cilvēka veiksmes vai neveiksmes. Sākumskolas skolēniem ir nervu procesa vājuma dēļ bieži tīšo uzmanību nomaina netīšā uzmanībā. Piemēram, bērns raksta, bet kāds ieklepojas, bērns uzreiz atraus skatienu no burtnīcas (Vorobjovs, 2000).

Bērniem ar fonemātiskiem traucējumiem var novērot nenoturīgu tīšo uzmanību, vāju atmiņu, kā arī grūtības koncentrēties un pārslēgties uz citu darbību.

Mūsdienās tehnoloģiju izmantošana rada nepārtrauktu uzmanības maiņu, tādējādi radot uzmanības stresu. Piemēram, pildot mājas darbus pie datora, skolēns divas trešdaļas laika velta citām lietām, nevis izpildāmam darbam. Veicot vairākus uzdevumus vienlaicīgi, attīstās uzmanības traucējumi, kā rezultātā ir paviršība un neefektivitāte svarīgu uzdevumu izpildē, jo smadzenēm vajadzīga atpūta. *Mūsdienās tiek pētīts, ka ilglaicīga tehnoloģiju izmantošana rada lasīšanas un rakstīšanas traucējumus.*

Lai veicinātu tīšo uzmanību, nepieciešama skolēna gribas piepūle un skolotāja pareizi izvēlēta metodika. Visbiežāk bērna interesi var izraisīt ar rotaļas palīdzību, mainot dažādus darbības veidus, piemērots darba tempa (Jurgena, 2001). Ja bērnam ir izveidojusies negatīva attieksme pret mācībām, tad vajag mācīties caur spēli. Var izmantot sākumskolas vecumam atbilstošas didaktiskās spēles (Līdaka, 2018).

Ar ikdienas mācību darbu bērnos ir jāaudzina griba, izdarīt arī tādus darbus, ko negribas, izpildīt visu ieplānoto, pabeigt iesāktos darbus, izpildīt doto solījumu, ar joku uztvert grūtos uzdevumus, jo tā tiek atvieglināts darbs, bet paaugstināta gribas piepūle. Mācību uzdevuma izpildei nevajadzētu būt garākai par 8 – 10 min, pēc tam nepieciešama atpūta, atkārtojot apgūto vai spēlējoties (Smits, 2000).

No 7 – 11 gadu vecumam domāšana ir loģiska, tāpēc objektiem, par ko mācās, jābūt reāliem, ko bērns spēj iztēloties. Nevajag runāt par abstraktām lietām (Puškarevs, 2001).

Šajā vecumposmā vislabāk darbojas mehāniskā atmiņa – daudz reizes ir jāatkārto iegūtās zināšanas, prasmes. Īpaši rakstīšanā, vispirms mācās ar gribas piepūli, bet pēc tam raksta automātiski un rakstīšana ir pamats, lai apgūtu jaunas zināšanas un nodoto tās kādam citam. Informācija jācenšas iegaumēt pareizi, jo kļūdaini saglabātu informāciju atmiņā izlabot ir daudz

grūtāk. Svarīgi ir mācīties burtus rakstīt uzreiz pareizā virzienā, lai nostiprinās atmiņā un veidojas glīti burti. Skaļi izrunājot rakstīto tekstu tiek uzlabota arī atmiņa, jo tiek iesaistītas vairākas maņas. Katram bērnam ir kāda no maņām labāk attīstīta un pēc tā nosaka veidu, kā viņam labāk mācīties, nosakot dominanto uztveres veidu – vizuālā, audiālā vai kinestētiskā uztvere (Smits, 2000). Atmiņu ietekmē gan veselības stāvoklis, gan vecums, gan vēlēšanās mācīties, gan informācijas apjoms un raksturs, gan vide, kur mācās, un pat temperamenta tips.

Sākumskolas vecumā veidojas pašvērtējums un skolēni izvēlas savu vietu kādā grupiņā, meklē draugus. Tiek apgūtas saskarsmes iemaņas, uzvedība un vērtību orientācija atkarīga no grupas uzvedības. Tiek pieņemtas sociālās normas un vērtības. Grupā bērns jūtas droši, jo prasības un noteikumi ir zināmi un viņiem veidojas piederības apziņa, jūtas novērtēti. Bērns apzinās sevi kā sabiedrības locekli. D. Lieģeniece norāda, ka „bērns no dabas tiecas sevī attīstīt dabas ieliktos spēkus un dotumus”, bet grupa (ģimene, draugi, skola) var tos kavēt vai sekmēt, saistībā ar šīs vides saturu un struktūru (Lieģeniece, 1999, 73). Audzinošais darbs skolā ir mērķtiecīgs process, bet visgrūtāk mainīt uzvedību, jo nepieciešama bērna attieksmes maiņa (Puškarevs, 2001). Šajā vecumā arī mācību darbā labi sadarboties grupās, bet vispirms ir svarīgs individuālais darbs.

Svarīga ir emocionālā vide, skolotājam jābūt draudzīgam, kas ciena bērnus un spēj izskaidrot daudzas reizes vienu un to pašu, pārskata, ko bērns sapratis, ja nepieciešams atkārtoti, uzturot noteiktu grūtības pakāpi, lai skolēns būtu motivēts turpmāk mācīties. Šajā vecumā ir visaugstākā mācīšanās motivācija pamatskolas gados (Svence, 1999).

Motivācija ir atkarīga no skolēna noskaņojuma, pašvērtības, kā norāda J. Maļicka. Bērni sevi vērtē pēc citu cilvēku spriedumiem, īpaši vienaudžu un skolotāju. Šajā laikā tiek izzieta panākumu (dabaprieka)/ mazvērtības krīze, bet nepieciešamības gadījumā skolotājs to var pagriezt pozitīvā virzienā ar ticību skolēnam (Maļicka, 2004). Ir vēlme izcelties pārējo vidū, salīdzina savas spējas ar apkārtējiem. Svarīga ir zināšanu, spēju attīstīšana, sajusties mīlētām un novērtētām. Šajā vecumposmā svarīgi attīstīt iedzimtos talantus.

Vislabākos mācību rezultātus var sasniegt tad, ja nodarbības mērķis sakrīt ar skolēna iekšējo motivāciju, ko stimulē arī ārējā motivācija. J. Maļicka norāda, ka nepieciešams izskaidrot, kāpēc mācīšanās prasme ir svarīga, uzturēt zinātkāri, nodrošināt aktivitāšu dažādību, izvirzīt mācīšanās mērķus, palīdzēt skolēnam attīstīt savas darbības plānu. Skolotājam nepieciešams sniegt korektu atgriezenisko saiti.

Šobrīd skolās vislielākais akcents tiek likts uz atgriezenisko saiti, jo kvalitatīvi to sniedzot skolēns var mācīties tālāk. G. Svence norāda, ka ir 7 soļi pozitīvai atgriezeniskai saitei – mērķis, izpilde, kas izdevās, kas nē, draudzīgums, savlaicīgums, nepārtrauktība, skaidri kritēriji (Svence, 2020). Bērnam ir jāapzinās mācību mērķis, regulāri pildot mazākus vai lielākus

uzdevumus tā sasniegšanai, apzinoties savas stiprās un vājās puses, lai būtu pārliecība, ka pats vada savu dzīvi (Smits, 2000). Sākumskolas posmā vēl bērns klausā vecākus un skolotājus, bet jāmācās novērtēt pašam sevi, organizēt savu darbu.

Pēc dažādu pētījumu secinājumiem tiek noskaidrots, ka lielāki mācību un valodas traucējumi ir zēniem, arī diplomdarba pētījumā piedalās 5 zēni no 2. klases, tāpēc nedaudz tiek aplūkota tēma par zēnu audzināšanu. Autors Dž. Dobsons norāda, ka zēni attīstības ziņā ir aiz meitenēm, tāpēc viņiem ir grūtāk pielāgoties skolas prasībām, skola sākumskolas posmā neatbilst zēnu temperamentam, mācīšanās stilam, viņi nespēj mierīgi nosēdēt un darboties ar zīmuli, tāpēc daudziem zēniem ir slikts skolas sākums, kas rada nevēlēšanos mācīties. Zēniem nepieciešams savlaicīgi un mierīgi iemācīt organizatoriskās prasmes. Mācību vielu sasaistīt ar tēmām, kas interesē zēnus – dažādi notikumi, lidmašīnas, zirnekļi, sports u.c. (Dobsons, 2003).

Nodarbībās var izmantot tekstus, kas noder ikdienā – kino repertuāri, sporta pasākuma scenāriji, ēdienkartes piedāvājums, pieturas nosaukumi, ielu nosaukumi. Izmantot asociācijas, jo smieklīgāk, jo labāk (Līdaka, 2018).

Savukārt 1 zēns no pētījuma grupas aug bilingvālā ģimenē, iespējams tāpēc ir rakstu valodas kļūdas. Pētījumos ir noskaidrots, ka bērniem, kas aug bilingvālā ģimenē, kļūdas ir patskaņu garuma diferencēšanā, divskaņu rakstībā, balsīgu–nebalsīgu līdzskaņu diferencēšanā, kā arī gramatikas, leksikas un saistītās runas kļūdas. Arī šiem bērniem rakstu apguves mācīšanai tiek nodrošinātas logopēda nodarbības, jo šiem bērniem arī jāpilnveido fonemātiskā uztvere, lai saklausītu latviešu valodas skaņas (Tomele, Strazdiņa 2014).

Secinājumi

Astoņu gadu vecumā galvenais nodarbošanās veids ir mācīšanās caur reālām lietām, iepazīstot sevi un apkārtējo vidi. Mācīšanās procesā vēlams iesaistīt visas maņas, lai pilnvērtīgi attīstītos smadzenes, un būtu vieglāk apgūt mācību vielu. Šajā vecumā ir svarīga piederība grupai, sociālā vide, jo tādā veidā apgūst sociālās iemaņas. Panākumu vai mazvērtības krīze, ko var ietekmēt pieaugušais.

Otrās klases bērniem joprojām patīk uzdevumi ar spēles elementiem, kas radītu viņiem interesi pildīt uzdevumus. Uzdevumu saturs var būt saistīts ar ikdienas lietām un izraisīt smieklus, lai ir pozitīvas asociācijas. Īpaši zēniem ir jāmaņa organizēt savu darbu, novērtēt sevi, saņemt kvalitatīvu atgriezenisko saiti, lai turpinātu mācīties. Mūsdienās ir svarīgi izvirzīt mazos mērķus, lai sasniegtu pozitīvu rezultātu. Nepieciešams trenēt atmiņu, pilnveidot uzmanības prasmes, dažādojot uzdevumus.

Nākamajā nodaļā tiks veikta izpēte pieciem 2. klases zēniem.

4. Empīriskais pētījums 2. klases skolēniem ar rakstīšanas traucējumiem

4.1. Organizācijas un pētījuma metožu raksturojums

Sākotnējai datu iegūšanai diplomdarba autore veica dokumentāciju izpēti, balstoties uz logopēda slēdzienu. **Valodas kartē** bija atspoguļota bērnu mutvārdu runa, lasīšanas un rakstīšanas iemaņas. Visiem pētījumā iesaistīties bērniem tika konstatēti rakstīšanas traucējumu uz fonemātiskās nepietiekamības pamata. Vienam zēnam ir lasīšanas un rakstīšanas traucējumi uz fonemātiskās nepietiekamības pamata. Šie bērni mācās vienā klasē un logopēda nodarbības apmeklē kopā.

Lai iegūtu vispārīgu raksturojumu par bērniem, tika lūgts klases audzinātājam novērtēt bērnus pēc 1. pielikuma kritērijiem par **domāšanu, valodu, uzmanību, uzcītību, zināšanām un prasmēm, mācīšanās motivāciju, attieksmi pret mājas darbiem.** (skatīt 1. pielikumu)

Papildus tika veikta pārbaude rokas muskulatūras attīstībai, fiziskās dzirdes, kā arī fonemātiskās uztveres pārbaude. Kā arī diktāta, noraksta un sava rakstītā teksta analīze.

Roku muskulatūras attīstības pārbaude tika veikta pēc I. Leismanes diplomdarbā izstrādātiem kritērijiem (skatīt 3. tabulu).

3.tabula **Roku muskulatūras attīstības pārbaudes kritēriji**

Kritēriji		Uzd.	vingrinājumi	balles
Kustību precizitāte	Pirkstu pozīcijas	1.	Ar trīs pirkstiem pacelt trīs pudeles korķus	
	Pirkstu pozas	2.	Precīzi salikt piramīdu no 3 kociņiem	
	Pirkstu pozas	3.	Atskrūvēt un uzskrūvēt 4 pudeles vāciņus	
Kustību pārslēgšanās	Pirkstu pozas	4.	Vilcīņa vai monētas griešana	
	Pirkstu pozīcijas	5.	Ritmizēšana pēc noteiktas shēmas	
	Pirkstu veiklība	6.	Skaita parādīšana ar pirkstiem pēc verbālas instrukcijas	
Kustību veiklība	Pirkstu veiklība	7.	Noķert cita mestu kārti	
		8.	Noķert 2 zīmuļus, kas uzlikti uz plauksta virspuses	
Satvēriena spēks	Pirkstu spēks	9.	15 sek. 8 reizes ar pirkstiem izstiept stingru gumiju	
	Pirkstu spēks	10.	Salauzt starp pirkstiem ieliekto 4 sērkokciņus (pa vienam)	

	Delnas spēks	11	Noturēt pudeles korķi uz plaukostas virsējās daļas, kad cits spiež roku uz leju.	
--	--------------	----	--	--

Nepieciešamie materiāli – trīs pudeļu skrūvējami korķīši, 1 pudele, sērkociņi, 2 zīmuļi, kārtis, monēta, ritma vingrinājumu shēma.

Izvērtēšanai par katru uzdevumu piešķir balles. Ja bērns uzdevumi veic patstāvīgi, tad piešķir 4 balles. Veic ar palīdzību – 3 balles. Veic ar grūtībām – 2 balles, bet ja uzdevumu nespēj veikt, tad 1 balle. Pēc kopējā punktu skaita nosaka rokas kustību iemaņu līmeni. Ja kopā savāc 33 - 44 punktus, tad ir augsts rokas kustību iemaņu līmenis, 22 – 32 – nepietiekams līmenis, 16 – 21 vidēji zems rokas kustību iemaņu līmenis, bet ja nav pārsniedzis 15 punktus, tad ir zems līmenis.

Pēc S. Tūbeles ieteikumiem, pirms fonemātiskās uztveres pārbaudes vispirms tika pārbaudīta fiziskā dzirde (skatīt 4. tabulu).

4.tabula **Fiziskās dzirdes pārbaude**

Čukstus runu atkārtot 6- 7 m attālumā no auss gliemežnīcas (Normāla dzirde)	
Čukstus runu atkārtot 3 m attālumā no auss gliemežnīcas, bet sarunvalodas skaļumā 6 – 8 m	
Čukstus runu atkārtot 2 m attālumā no auss gliemežnīcas un neatšķir pateiktos vārdus	
Čukstus runu nevar saklausīt tuvāk par 1 m no auss gliemežnīcas	

Vārdi, kas jāatkārto, – *trīs, kāja, kaimiņš, pieci, brālis, skola, grāmata*.

Tukšajā ailē norāda, vai bērns dzird.

Jā – spēj atkārtot vārdus attiecīgā attālumā.

Nē – nespēj atkārtot vārdus

Dažreiz – ir vārdi, ko sadzird, bet ir vārdi, ko nespēj atkārtot.

Ja bērns nesadzird čukstu runu 6 – 7 m attālumā, tad būtu ieteicams bērnu nosūtīt pie speciālista, kas pārbaudītu bērna dzirdi, jo iespējams ir dzirdes pazeminājums.

Rakstītprasmes pamatā ir ļoti svarīga fonemātiskās uztveres izpēte (skatīt 5. tabulu), ko diplomdarba autore veica pēc S. Tūbeles un I. Vilkas izstrādātajiem ieteikumiem (Tūbele, 2019), nedaudz papildinot tabulu pēc R. Šēnveilera, M. Ptoka ieteikumiem, pie fonemātiskās sintēzes uzdevumiem pievienojot uzdevumu, kur jānosauc nevārdi.

5.tabula Fonemātiskās uztveres pārbaude un novērtēšana

Kritēriji	Rādītāji	Uzdevumi	Balles
Fonemātiskie priekšstati	Vārda saklausīšana vārdu rindā	Sasist plaukstas, dzirdot vārdu suns. <i>Zivs, kaķis, suns, veste, āķi, māja, suns...</i>	
	Skaņas saklausīšana skaņu rindā	Sasist plaukstas, dzirdot skaņu [s]. A, E, R, T, S, L, Z, K, S, ...	
	Zilbju rindu atkārtošana	Ma – mā – mā Ma – mā – ma Ma – ma – mā – ma Pa – pa – ba Da- ta – da Ša – ša – sa- ša Ķa – ķa – ča Ņā- ņa – ļa- ļā	
	Nosaukt vārdu, kas sākas ar konkrētu skaņu	Nosaukt vārdu, kas sākas ar M, L, R...	
	Atšķir akustiski līdzīgus vārdus	Spēj atšķirt ZĪLE - PĪLE – PILE – VĪLE. TRAUKI - DRAUGI	
Fonemātiskā analīze	Pirmās skaņas noteikšana	Ar kādu skaņu sākas KRELLE, SKOLA, AKA	
	Pēdējās skaņas noteikšana	Ar kādu skaņu beidzas SAN, KAD, DRĒBES, MĀJA	
	Visa vārda nosaukšana pa skaņām	Nosaukt visas skaņas vārdos KĀJA, GRĀBEKLIS, SĒTA	
	Skaņas vietas noteikšana	Kura pēc kārtas ir skaņa [j] vārdā MĀJA, JĀNIS, MĀJ, VĒJŠ	
	Skaņu skaita noteikšana	Noteikt skaņu skaitu vārdos SĒTA, ZEMENE, SKOLA, ČETRI	
Fonemātiskā sintēze	Atvērtās zilbes	Kāda zilbe sanāk B+A, L+Ā, G +U	
	Slēgtās zilbes	Kāda zilbe sanāk E+G, A+Z, I+L	

	Zilbes ar līdzskaņu sakopojumiem	Kāda zilbe sanāk BR+A, ŽR+U, A+ST, I+KL	
	Atvērto zilbju sapludināšana vārdos	Kāds vārds sanāk PA+KA, MŪ+SA, KRĀ+SA	
	Slēgto zilbju sapludināšana vārdos	Kāds vārds sanāk AN+SIS, KĀP+NES, IR+SIS	
	Trīszilbīgu vārdu sapludināšana	Kāds vārds sanāk ZE+ME+NE, PA+RĪ+ZE, GRĀ+MA+TA	
	Skaņu savienošana virknē, kuriem nav nozīmes	Kāds vārds sanāk V-I-T L-I-R-I O-P-A-L-U-T-A	
Ritmizēšana	Izklaucē vienkāršu ritmu pēc logopēda	• _ _ • _ _	
	Izklaucē sarežģītu ritmu pēc logopēda	• _ • • _ _ _ •	
	Izklaucē zilbju skaitu vārdā pēc logopēda	<i>Sols</i> • <i>Klase</i> • • <i>Kabata</i> • • •	
	Izklaucē zilbju skaitu vārdā pēc dotā attēla	<i>Māja, grāmata, zaķis</i>	
	Pēc ritma atrod attēlu	• • <i>Sēne, koks, grāmata</i>	

Izpildot uzdevumus, skatās, vai bērns uzreiz izpilda uzdevumu, vai arī seko līdzi logopēda artikulācijai, vai arī pats runā pie sevis līdzi un tad izpilda konkrēto uzdevumu. Ja kļūdu skaits mazinās, sekojot logopēda artikulācijai, tad tas liecina par dzirdes – artikulācijas analīzes traucējumu, bet, ja nemazinās, tad primārais ir fonemātiskās uztveres traucējums (Tūbele, 2019).

Izvērtēšanai izmanto balles. Ja bērns uzreiz un patstāvīgi veic uzdevumu – 4 balles, nepieciešama neliela palīdzība – 3 balles, uzdevumu paveic ar palīdzību – 2 balles, bet ja uzdevumu nepaveic – 1 balle.

Izvērtējot fonemātisko uztveri, var noteikt, ko bērns var izdarīt un ko nevar, attiecīgi plānojot koriģējošo darbību katram bērnam individuāli.

Rakstīšanas izpētei ir svarīgi dažādi rakstu darbi, novērot, kur un kādas ir visbiežāk pieļautās kļūdas, tāpēc pēc S. Tūbeles ieteikumiem, tiek analizēti gan diktāti, gan noraksti, gan patstāvīgais teksts (skatīt 6. tabulu)

6.tabula **Rakstu darbu analīze**

Vārda skaņu sastāva kļūdas	Garumzīmju kļūdas	Ļoti bieži	Bieži	Reti	Nav
	Līdzskaņu aizstāšana				
	Patskaņu izlaidumi				
	Zilbju un vārdu daļu izlaidums				
	Pārstatījumi				
	Pierakstījumi				
	Vārda daļas raksta atsevišķi				
Leksiski gramatiskās kļūdas	Saskaņojuma kļūdas				
	Pārvaldījuma kļūdas				
	Vārdu aizstāšana pēc skaņu līdzības				
	Vārdu aizstāšana pēc semantiskās līdzības				
	Vārdu izlaidumi				
	Kopā sarakstīti vārdi				
Grafiskās kļūdas	Burtu aizstāšana pēc elementu skaita				
	Burtu aizstāšana pēc elementu izvietojuma telpā				
	Burtu spoguļraksts				
	Dažādi burtu kropļojumi				
Pareizrakstības kļūdas	-gs, -bs, - ds u.c.				
	Lielie burti teikuma sākumā				
	Lieko burtu lietošanas kļūdas				
Noraksta ar kļūdām					

Fonemātisko traucējumu gadījumā īpaša uzmanība jāpievērš vārdu skaņu sastāvu kļūdām, attiecīgi tās visas piefiksējot, lai var novērot bērna izaugsmi.

Secinājumi

Pirms korekcijas darba plānošanas ir kārtīgi jāveic bērnu izpēte, lai savlaicīgi varētu veikt korekcijas darbu. Rakstīšanas pamatā ir jābūt labām fonemātiskās uztveres prasmēm,

tāpēc pirms tam jāveic rūpīga to izpēte. Jāveic gan diktātu, gan norakstu, gan pašu domātu tekstu izpēte. Ja noraksts ir bez kļūdām, tad rakstīšanas traucējumi ir sekundāri. Iespējams, ka diktāti tiek diktēti par ātru, bet savs teksts ir uzrakstīts labāk, jo var rakstīt lēnām. Svarīgi noteikt arī rokas gatavību rakstīt un pieņemt katra skolēnu individuālās spējas.

4.2. Pētījuma sākumā skolēnu izpēte

Balstoties uz pārrunām ar skolotāju un logopēdi tika veidots bērnu raksturojums.

Skolēnu raksturojums

Rainers ikdienas mācību vielas materiālu apgūst labi, bet spriedumos un darbībā neizceļas ar patstāvību. Patstāvīgi neveido loģisku stāstījumu, dažreiz novirzās no temata, atbild uz jautājumiem. Dažkārt neizpilda uzdevumus pēc nosacījumiem. Zināšanas, prasmes un iemaņas nevienmērīgas, atsevišķos jautājumos pilnīgākas, citos – nepilnīgas. Bieži novirza uzmanību, ja ir interesanti var strādāt koncentrēti un uzmanīgi, bet ne vienmēr. Reizēm mācās ar interesei, reizēm vienaldzīgs, reizēm pilda uzdevumus tikai novērtējuma dēļ. Mājas darbus pilda regulāri, nebaidās no grūtiem un radoša rakstura uzdevumiem. Zēnam ļoti patīk runāt. Stāsta gari un plaši. Grib uzņemties līdera lomu grupā. Izpalīdzīgs. Var uzticēt dažādus pienākumus, jo tos izpilda.

Pēc roku muskulatūras vingrinājumu izpildes var secināt, ka zēnam ir nepietiekamas rokas kustību iemaņas. Ir ļoti stiprs pildspalvas uzspiediens. Rokraksts salasāms, bet burtu formas nav precīzas, neraksta pa līnijām. Vietām nepareizi savienoti burti, pazaudējot burtam vajadzīgo līniju un neveidojas saprotams pareizais burts, piemēram [m] pārtop par [n]. Dažkārt vārdi sarakstīti kopā. Ir normāla fiziskā dzirde, fonemātiskās analīzes pārbaudes uzdevumos kļūdās zilbju rindu atkārtšanā, kur ir mīkstie līdzskaņi, patskaņu atkārtojumos. Kļūdās skaņu skaitu noteikšanā un pareizu skaņu noteikšanā vārdos ar līdzskaņu kopu. Fonemātiskās sintēzes uzdevumos kļūdās nevārdu veidošanā, kad ir daudz skaņas. Skolēns ir iesācis skatīties un klausīties dažādus video krievu valodā un sāk parādīties kļūdas, kas raksturīgas krievu valodai.

Izpētot rakstu darbus, var saskatīt daudz kļūdu – trūkst garumzīmes patskaņos, divskaņu vietā lieto patskaņus, trūkst patskaņu, jauc patskani [i] ar [j], jauc līdzskaņus [č] un [ķ], [dž] un [ǰ].

Endijs ikdienas mācību programmu apgūst ar individuālu atbalstu. Nepieciešama pastāvīga skolotāja uzmanība, sistemātiski atgādinājumi, ka nepieciešams strādāt uzmanīgāk, iesākto

darbu pabeigt. Valodas stāstījums ir pilnīgs un patstāvīgs. Vārdu krājums plašs, veido garus teikumus. Zināšanas, prasmes un iemaņas nevienmērīgas, atsevišķos jautājumos pilnīgākas, citos – nepilnīgas. Reizēm mācās ar interesei, reizēm vienaldzīgs, reizēm pilda uzdevumus tikai novērtējuma dēļ. Mājas darbus pilda regulāri, nebaidās no grūtiem un radoša rakstura uzdevumiem. Uzdevumus neizpilda pēc nosacījumiem, saka, ka nemāk izlasīt. Pārtrauc, kad kaut ko stāsta, kad jāklausa, bet pats labprāt stāsta par redzēto un piedzīvoto. Daudz zina par bitēm un ugunsdzēsēju darbu, dalās ar savām zināšanām. Necenšas iesaistīties konfliktos. Labsirdīgs.

Pēc roku muskulatūras vingrinājumu izpildes var secināt, ka zēnam ir nepietiekamas rokas kustību iemaņas. Zēnam ļoti slikts rokraksts, neveido savienojumu starp burtiem. Ir normāla fiziskā dzirde, fonemātiskās analīzes pārbaudes uzdevumos kļūdas ritmizēšanā un zilbju rindu atkārtēšanā gan ar patskaņiem, gan līdzskaņiem. Kļūdas skaņu skaitu noteikšanā un pareizu skaņu noteikšanā. Fonemātiskās sintēzes uzdevumos kļūdas nevārdu veidošanā, kad ir daudz skaņas. Zēns ļoti slikti lasa, vissliktāk lasa zilbes un vārdus, kuros ir mīkstinātie līdzskaņi un divskaņi. Visu laiku ir nemierīgs.

Izpētot rakstu darbus, var saskatīt daudz kļūdu – trūkst garumzīmes patskaņiem, jauc divskaņus, trūkst līdzskaņu, patskaņu, sarakstīti vārdi, teikumi kopā, jauc balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus p-b. Norakstā trūkst daudz vārdu.

Romāns skolas mācību vielu apgūst ar manāmām grūtībām. Zināšanas, prasmes un iemaņas nevienmērīgas, atsevišķos jautājumos pilnīgākas, citos – nepilnīgas. Bieži novirza uzmanību, ja ir interesanti var strādāt koncentrēti un uzmanīgi, bet ne vienmēr. Valodas stāstījums ir pilnīgs un patstāvīgs. Reizēm mācās ar interesei, reizēm vienaldzīgs, reizēm pilda uzdevumus tikai novērtējuma dēļ. Mājas darbus pilda regulāri, nebaidās no grūtiem un radoša rakstura uzdevumiem. Neizpilda uzdevumus noteiktā laikā. Mazs vārdu krājums, veido nepaplašinātus teikumus. Lasa lēni, grib minēt vārdu galotnes. Zēnam ir daudz draugu. Gādā par to, lai viņa draugiem neviens nedarītu pāri, aizstāv. Stundās cenšas izteikt, pamatot savu domu. Aktīvi cenšas apgūt latviešu valodas vārdus. Jautā, ja kādu vārdu nesaprot. Izpalīdzīgs.

Pēc roku muskulatūras vingrinājumu izpildes var secināt, ka zēnam ir nepietiekamas rokas kustību iemaņas. Zēns ir centīgs, raksta glīti, bet lēnu. Daudz svītrojumu, labojumu pa virsu burtam. Ir normāla fiziskā dzirde, fonemātiskās analīzes pārbaudes uzdevumos kļūdas ritmizēšanā un zilbju rindu atkārtēšanā ar patskaņiem. Kļūdas skaņu skaitu noteikšanā un pareizu skaņu noteikšanā. Fonemātiskās sintēzes uzdevumos kļūdas nevārdu veidošanā, kad ir daudz skaņas.

Izpētot rakstu darbus, var saskatīt daudz kļūdu - trūkst garumzīmes patskaņiem, divskaņu vietā raksta patskani, izlaisti patskaņi, trūkst gan patskaņu, gan līdzskaņu vārdu galotnēs, vārdu vidū. Diktētās skaņas pieraksta nepareizā secībā.

Artis ikdienas mācību vielas materiālu apgūst labi, bet spriedumos un darbībā neizceļas ar patstāvību. Valodas stāstījums ir pilnīgs un patstāvīgs. Zināšanas un iemaņas stabilas, atbilstoši vecumam. Koncentrēti un uzmanīgi izpilda norādījumus, pabeidz iesāktos darbus. Pārsvarā mācās ar interesi, jūt pienākumu pret veicamajiem mācību uzdevumiem. Mājas darbus pilda regulāri, nebaidās no grūtiem un radoša rakstura uzdevumiem. Diktētās skaņas pieraksta nepareizā secībā. Ļoti labs rokraksts. Strādā ļoti rūpīgi. Nebaidās risināt problēmas. Nepieciešamības gadījumā, lūdz palīdzību. Labprāt lasa grāmatas.

Pēc roku muskulatūras vingrinājumu izpildes var secināt, ka zēnam ir augstas rokas kustību iemaņas. Ir normāla fiziskā dzirde, fonemātiskās analīzes pārbaudes uzdevumos kļūdas ritmizēšanā un dara to ļoti lēni. Kļūdās skaņu skaitu noteikšanā un pareizu skaņu noteikšanā. Fonemātiskās sintēzes uzdevumos kļūdās nevārdu veidošanā, kad ir daudz skaņas.

Izpētot rakstu darbus, var pamanīt, ka zēns pieraksta liekus burtus (k, r, dz), bet citos vārdos izlaiž nebalsīgos līdzskaņus (k, p, t), jauc divskani o ar patskani u, trūkst dažiem vārdiem garumzīmes.

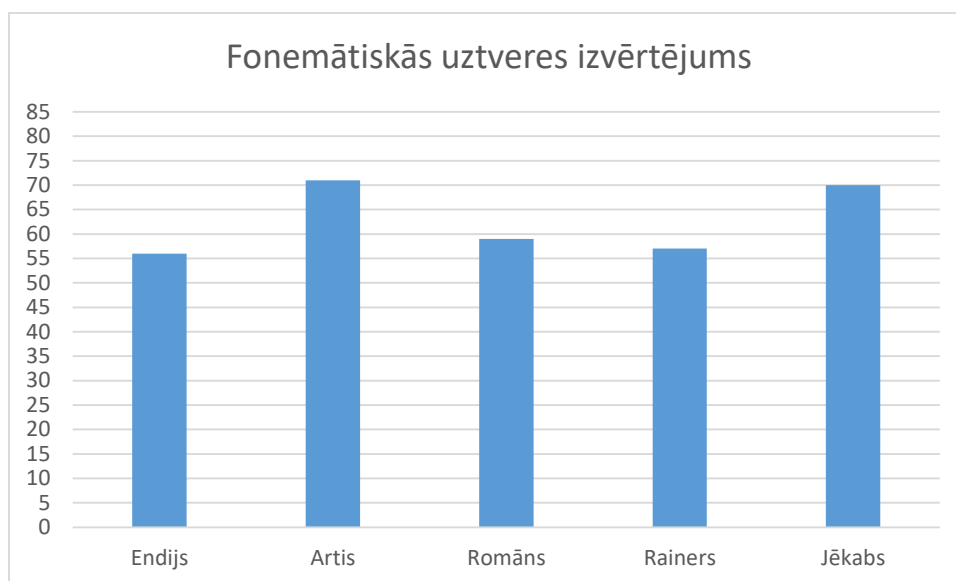
Jēkabs ikdienas mācību vielas materiālu apgūst labi, bet spriedumos un darbībā neizceļas ar patstāvību. Valodas stāstījums ir pilnīgs un patstāvīgs. Zināšanas un iemaņas stabilas, atbilstoši vecumam. Koncentrēti un uzmanīgi izpilda norādījumus, pabeidz iesāktos darbus. Pārsvarā mācās ar interesi, jūt pienākumu pret veicamajiem mācību uzdevumiem. Mājas darbus pilda regulāri, nebaidās no grūtiem un radoša rakstura uzdevumiem. Zēns ir ļoti kustīgs. Aktīvi iesaistās stundu darbā. Nebaidās izteikt savas domas, prot tās pamatot. Cenšas strādāt ātri. Grib sacensties ar citiem un izdarīt tikpat vai vairāk kā klases biedri.

Pēc roku muskulatūras vingrinājumu izpildes var secināt, ka zēnam ir augstas rokas kustību iemaņas. Ir normāla fiziskā dzirde, fonemātiskās analīzes pārbaudes uzdevumos kļūdas ritmizēšanā un zilbju rindu atkārtošānā, kļūdas gan patskaņos, gan līdzskaņos. Fonemātiskās sintēzes uzdevumos kļūdās nevārdu veidošanā, veido no skaņām vārdus, pieliekot vēl citas skaņas.

Izpētot rakstu darbus, var saskatīt šādas kļūdas – dažos vārdos trūkst garumzīmes patskaņiem, jauc s ar š, norakstā jauc b ar d.

Veicot fonemātiskās uztveres novērtējumu var secināt, ka visiem bērniem ir vieglas pakāpes fonemātiskie traucējumi. Rezultāti apkopoti 2. attēlā.

2.attēls. Fonemātiskās uztveres izvērtējums

Izpildot visus iepriekš norādītos fonemātiskās uztveres uzdevumus un novērtējot tos baļļu sistēmā, var secināt, ka diviem zēniem ir labāka fonemātiskā uztvere, bet trīs pušiem ir vairāk traucēta fonemātiskā uztvere.

Pētījuma sākumā bērni rakstīja diktātu, kļūdu apkopojums redzams 7. tabulā.

7. tabula Bērnu kļūdas diktātā

Kļūdas	Artis	Endijs	Jēkabs	Rainers	Romāns
a	+ 2x [a] vietā [ā]	+		+	+
ā	+	+	+	+ 4x vārda vidū [ā]-[a] 3x vārda galotnē [ā] – [a]	+
e					
ē				+	
i	+	+		+	+
ī	+	+	+	+	+ 2x
u					
ū					
Izlaisti patskaņi	+ galotnē trūkst [i]	+galotnē trūkst [i] Vārda vidū [ā], [ī]		+galotnē trūkst [i], [a]	+ galotnē trūkst [i], [a], [ī], [ā] vārda vidū [a],[ā]
Divskaņu kļūdas	+ [o] – [a]	+ [o]-[u] 2x		+ [ai]-[a]	+ [au]-[a]

		[ai]-[a]		[ei]-[e]	
Izlaisti līdzskaņi	+ vārda vidū [p]	+ galotnē trūkst [s] vārda vidū [k]			+ galotnē trūkst [t], [s] vārda vidū [l], [s], [kst]
Līdzskaņu kļūdas – mīkstinājumi, sajaukti burti			+ [b]-[d]		
Izlaisti vārdi					
Sarakstīti vārdi kopā		+ Vasarairprom Cikjauki Kotudari		+ cikjauki	
Burti spoguļrakstā					

Izpētot bērnu diktātus var secināt, ka visi bērni kļūdās garumzīmju lietojumā patskanim [ā], un 4 bērni jauc [i] un [ī], [e] un [ē]. Divskaņu vietā lieto patskaņus. Nepieraksta patskaņus vārdu beigās. Vārda vidū tiek izlaisti daži līdzskaņi, bet vienam zēnam daudz trūkst līdzskaņu. Divi zēni saraksta vārdus kopā.

Nākamajā tabulā (skatīt 8. tabulu) apkopotas norakstu kļūdas. Norakstu bērni veica mājās, jo valstī mācības notika attālināti.

8.tabula **Bērnu kļūdas norakstā**

Kļūdas	Artis	Endijs	Jēkabs	Rainers	Romāns
a		+ [a]-[ie]	+ [a] – [ā]		
ā		+		+	+
e					
ē		+			+
i					
ī					+
u					
ū					+
Izlaisti patskaņi		+ galotnē [i]			+ galotnē [u], [a]
Divskaņu kļūdas		[o]-[u] [o]-[a]		+ [ei]-[i]	
Izlaisti līdzskaņi		+ [tr]	+ [l]		
Līdzskaņu kļūdas – mīkstinājumi, sajaukti burti		+ [s]-[š] [t]-[d] [ŋ]-[n] 2x			+ [ŋ]-[n]
Izlaisti vārdi		+			

Sarakstīti vārdi kopā					
Burti spoguļrakstā	+		+		
	E		E		

Norakstā kļūdu skaits ir mazāks, bet joprojām trūkst garumzīmes patskaņiem [ā] un [ē], vienam zēnam kļūdas ir visos garos patskaņos. Diviem zēniem trūkst patskaņu vārdu galotnēs. Ir kļūdas divskaņu lietojumā, aizstājot tos ar patskaņiem, kā arī līdzskaņu lietojumā, jaucot balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus, un līdzskaņu mīkstinājumos. Divi zēni raksta spoguļrakstā lielo E burtu.

Savu domāto tekstu skolēni rakstīja mājās, iespējama palīdzība arī no vecākiem, bet tāpat kļūdu skaits ir liels, ko var redzēt 9. tabulā.

9.tabula **Bērnu kļūdas savā rakstītā tekstā**

Kļūdas	Artis	Endijs	Jēkabs	Rainers	Romāns
a					
ā		+	+	+	+
e					
ē		+	+		+
i				+	
ī				[i]-[j]	
u		+		+	+
ū		[u]-[v]			
Izlaisti patskaņi		+			+ [ī], [ē], [ā]
Divskaņu kļūdas	+	galotnē [i]		+	
	[ie]-[i]			[ai]-[au]	
				[ie]-[je]	
Izlaisti līdzskaņi		+		+	+ vārda vidū
		galotnē [s]		galotnē [s]	[t]
Līdzskaņu kļūdas – mīkstinājumi, sajaukti burti		+	+		
		[b]-[p]	[b]-[d]		
		[v]-[u]			
		Lieks [j]			
Izlaisti vārdi					
Sarakstīti vārdi kopā					
Burti spoguļrakstā					

Izpētot bērnu savu rakstīto tekstu, joprojām paliek kļūdas garumzīmju lietojumā [ā], [ē], [ī]. Saglabājušās kļūdas divskaņu lietojumā. Divi zēni izlaiž burtus vārdu galotnēs, arī lasot šie puīši mēģina minēt vārdu galotnes. Tiek jaukti balsīgie un nebalsīgie līdzskaņi. Dažkārt ir lieks [j] burts un aizstāts [i] vietā.

Apkopojot visus trīs rakstu darbus, var secināt, ka raksturīgākās kļūdas ir patskaņu garumzīmju lietojumā, visbiežāk trūkst garumzīmes, bet ir arī nepareizi lietotas garumzīmes. Kļūdas ir divskaņu lietojumā, visbiežāk aizstājot tos ar patskaņiem. Kļūdas ir vārdu beigās, noraujot vārda galotni, neuzrakstot ne patskani, ne līdzskani. Divi zēni dažreiz raksta spoguļrakstā, viņiem ir mazāk rakstu darbu kļūdu, bet kļūdas ir noturīgas. Savukārt divi zēni arī lasot nepareizi nosaka garumzīmes, bet izrunā vārdus pareizi.

4.3. Koriģējošās attīstības darbība rakstītprasmes pilnveidē

Izpētot skolēnu diktātus, norakstus un savu rakstīto tekstu, diplomdarba autore novēroja, ka visbiežāk ir sastopamas kļūdas patskaņu diferencēšanā, tāpēc vispirms izstrādāju korekcijas plānu (skatīt 10. tabulu), lai palīdzētu pareizi lietot garumzīmes vārdos visiem izpētes skolēniem.

Atsevišķi uzdevumi, kas paredzēti grafiski līdzīgo burtu atšķiršanā, būtu nepieciešami 2 zēniem. Tāpat vienam no zēniem vajag papildus uzdevumus, lai nerakstītu īsos vārdus kopā.

Visiem bērniem var uzlabot rokrakstu un rakstīšanas ātrumu, veicot sīkās muskulatūras attīstošus vingrinājumus.

Kad ir samazinājušās kļūdas patskaņu diferencēšanā, tad vajadzētu turpināt darbu pie patskaņu un divskaņu diferencēšanas, kā arī līdzskaņu pagarinājumā, kad vārdā raksta divus vienādus līdzskaņus. Divskaņu diferencēšanas uzdevumus vajadzētu visiem zēniem, bet vispirms nepieciešams nostiprināt patskaņu diferencēšanu.

Korekcijas plāns ir veidots tā, lai katrā nodarbībā būtu iekļauti uzdevumi, kas pilnveido rakstītprasmi. Fonemātiskās uztveres uzdevumi ir visvairāk, bet tiek iekļauti arī lasītprasmes uzdevumi, jo rakstītprasmes pārbaudei ir nepieciešams izlasīt vārdus. Dinamiskā pauze ir nepieciešama, lai bērni pārāk nenogurtu. Rakstītprasmes uzdevumi ir neliela daļa no nodarbības. Sīkās muskulatūras uzdevumi ir paredzēti, lai attīstītu sīko muskulatūru un uzlabotu smadzeņu darbību. Izmantoti uzdevumi, kur ir jānācās vārdi iztaktēt.

Korekcijas plāns tika papildināts, mainīts, jo nodarbības nenotika kā iepriekš bija plānots. Notika gan grupu nodarbības, gan tiešsaistes nodarbības, kur nebija visu bērnu, gan dažas individuālas nodarbības. Katru reizi bija jāpieskaņojas situācijai un jāstrādā atkarībā no bērnu vajadzībām.

Nodarbībās tika daudz izmantoti D. Bumbieres, A. Baumanes, J. Līdakas izstrādātie uzdevumi, kas publicēti viņu grāmatās. Kā arī izmantots atbalsta materiāls, kas paredzēts bērniem ar speciālām vajadzībām, jo šie uzdevumi ir veidoti viegli saprotami un veicina abu smadzeņu pusložu darbību.

Katrā nodarbībā tiek plānoti uzdevumi lasītprasmei, rakstītprasmei, fonemātiskai uztverei, sīkās muskulatūras attīstībai un dinamiskā pauze. Dažiem bērniem uzdevumu skaits tika samazināts, piemēram, izņemot lasītprasmes uzdevumu vai atvieglot rakstītprasmes uzdevumu, jo svarīgi ir katru uzdevumu paveikt kārtīgi un nesteidzīgi. Vairāk akcentējot mutvārdos fonemātiskās analīzes uzdevumus.

10. tabula Logopēda nodarbību korekcijas plāns patskaņu diferencēšanai

Nodarbību N.P.K.	Nodarbības temats	Uzdevumi lasītprasmei	Uzdevumi rakstītprasmei	Uzdevumi fonemātiskās uztveres attīstībai	Uzdevumi sīkās muskulatūras attīstībai	Dinamiskā pauze
1.	Patskaņi [a], [ā] īsos vārdos un vārda sākumā, vidū.	Zilbju tabulas – lasīšana pa diagonāli uz augšu, uz leju.	Uzdevums ar pantoniem. Vārdu sadalīšana teikumos. Savu teikumu domāšana. Trūkstošo patskaņu ierakstīšana.	„Dzirdīgās ausis” – saklausīt, kur vārdā atrodas attiecīgā skaņa. Skaņas saklausīšana zilbēs, vārdos, dzejoļos.	Savas rokas apvilšana.	Lasīšana un kustības pēc bultiņām. (ŠIP ŠĀP)
2.	Patskaņi [a], [ā] vārda beigās, mainoties locījumam	Krustvārdu mīkla	Vārda galotnes izmaiņas, kad vārds ir dažādos locījumos. Savu teikumu rakstīšana. Trūkstošo patskaņu ierakstīšana.	Saklausīt skaņu logopēda lasījumā.	No stieples izlocīt māju.	„Neredzamā vēstule”
3.	Patskaņi [a], [ā] izskaņās – tājs, -tāja, -tāji, -āja, -ājās, -āt, -āties	Taktējot lasīt vārdus vairākos uzdevumos.	Ievietot trūkstošos burtus.	Puzle pēc skaņām. Ritma atkārtošana pa zilbju kartītēm.	No trim aukliņām jāsapin bizīte.	„Mēmais šovs”
4.	Patskaņi [e], [ē] īsos vārdos un vārda sākumā, vidū, beigās.	Lasīšana taktējos, lasīšana pēc shēmas.	Uzdevums ar pantoniem. Savu teikumu rakstīšana.	Skaņu saklausīšana dzejoļos.	No papīra izlocīt cepuri, klausoties stāstu.	„Robots”

5.	Patskaņi [e], [ē] izskaņās – ēja, - ējs	Lasīšana taktējos.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Vārdu atvasināšana.	Vārdu skaita saklausīšana teikumos.	Izgriezt ezi.	Dzejoļa skaitīšana ar kustībām.
6.	Platais un šaurais [e], [ē]	Lasa teikumu ar homonīmiem. Lasīšana un kustības pa bultiņām (EK, AK, ĒK)	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Vārdu sakārtošana.	Skaņu saklausīšana vārdos.	Bumbiņas mešana ar vārdu nosaukšanu.	Bumbiņu saķeršana un mešana vienam cilvēkam (4 bumbiņas)
7.	Patskaņu [a], [ā], [e], [ē] diferencēšana	Sava rakstītā teksta pārlasīšana.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Diktāta rakstīšana.	Klausoties tekstu, pieraksta nosaukumus. „Dzirdīgās ausis” – saklausīt, kur vārdā atrodas attiecīgā skaņa.	Savas rokas apvilšana. „Noķert zīmuļus”	Pārtikas smaržu atšķiršana.
8.	Patskaņi [i], [ī] īsos vārdos un vārda sākumā, vidū, beigās.	Zilbju lasīšana no tabulas, kur ir garais patskanis [ī]	Teikumu rakstīšana, kur visi vārdi sākas ar [i] un [ī].	Skaņu saklausīšana dzejoļos, zilbēs, vārdos.	Roku vingrinājumi ar skaitāmpantiem.	Domu karte, redzes vingrinājums.
9.	Patskaņi [i], [ī] izskaņās –īt, -ītis, -ība, -īj	Vārdu lasīšana.	Mazināmo formu pierakstīšana. Tabulas aizpildīšana. Savu teikumu rakstīšana.	„Dzīvā skatuve”	Puzle.	Ēnu spēles ar roku pirkstiem.
10.	Patskaņu [a], [ā], [e], [ē], [i], [ī] diferencēšana	Burtu paslēpes.	Uzrakstīt vārdus atbilstoši nosacījumiem. Trūkstošo burtu ierakstīšana. Zilbju diktāts.	Skaņu saklausīšana zilbēs, vārdos.	Patskanis no lego.	„Koks vējā”
11.	Patskaņi [u], [ū] īsos vārdos un vārda	Lasa savus izdomātos teikumus.	Uzdevums ar pantonīmiem.	Skaņu saklausīšana	Pabeigt burtus un zīmējumu.	Ritma atkātošana.

	sājumā, vidū, beigās.		Trūkstošo burtu ierakstīšana.	dzejoļos, zilbēs, vārdos.		
12.	Patskaņi [u], [ū] izskaņās - ule	Zilbju lasīšana no tabulas, kur ir garais patskaņis [ū]	Tabulas aizpildīšana. Savu teikumu rakstīšana.	„Dzirdīgās ausis” – saklausīt, kur vārdā atrodas attiecīgā skaņa.	„Vilciņa” uztaisīšana no lego un iegriešana.	„Slepenās zīmes”
13.	Patskaņi [o], [ō] īsos vārdos un vārda sākumā, vidū, beigās.	Vārdu lasīšana.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Vārdu sadalīšana teikumos.	Skaņu saklausīšana dzejoļos, zilbēs, vārdos.	Izgriezt attēlu.	„Satiksmes regulētājs”
14.	Patskaņu [o], [ō] un [u], [ū] diferencēšana	Vārdu lasīšana. Krustvārdu mīkla.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Zilbju diktāts.	„Dzirdīgās ausis” – saklausīt, kur vārdā atrodas attiecīgā skaņa.	Puzle	Ar vienu roku rakstīt „u”, ar otru „o” gaisā un uz lapas.
15.	Visu patskaņu diferencēšana	Burtu paslēpes. Zilbju tabulas – lasīšana pa diagonāli uz augšu, uz leju.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Uzdevums ar pantoniem. Vārdu sakārtošana teikumos.	Saukt burtus no vārda beigām. Saukt vārdus, kas ir iepriekšējā vārda 2 vai 3 skaņa.	„Režga zīmēšana”	„Žonglieris”
16.	Visu patskaņu diferencēšana	Burtu paslēpes.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Zilbju diktāts.	Skaņu saklausīšana un atšķiršana	Izkrāsot attēlu.	Redzes vingrinājumi
17.	Visu patskaņu diferencēšana	Burtu paslēpes. Zilbju tabulas – lasīšana pa diagonāli uz augšu, uz leju.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Vārdu sadalīšana teikumos.	Skaņu saklausīšana dzejoļos, zilbēs, vārdos.	Izlocīt mašīnu.	„Skaidrojošā vārdnīca”

18.	Visu patskaņu diferencēšana	Burtu paslēpes. Sava uzdevuma veidošana.	Trūkstošo burtu ierakstīšana. Vārdu sakārtošana teikumos.	Skaņu saklausīšana dzejoļos, zilbēs, vārdos.	„Patskaņu klasītes”	Ritma atkārtošana.
19.	Diktāts	Diktāta pārlasīšana	Diktāta rakstīšana	Atstāstīt un turpināt iesākto teikumu „Es kārtoju savu somu un tajā ieliku...”	Ar gumiju izveidot patskani.	Ar ķermeni parādīt patskani.

Vairāku nodarbību plānus var apskatīt 2. pielikumā.

Visas nodarbības tika vadītas tā, lai bērni justos droši un veicinātu viņu pārliecību, ka var uzlabot savu rakstītprasmi, ja pratīs labi saklausīt vārdā skaņas. Diplomdarba autore centās savā darbā izmantot dažādus veidus uzslavām, kā pateikt „labi”, piemēram, „tu pārspēji pats sevi”, „tas tev labi izdodas”, „tu gan esi izveicīgs” utt. Nodarbību laikā bērni apguva arī dažādus terminus – skaņa, burts, zilbe, vārds, teikums, vārda galotne, priedēklis, dzimte, skaitlis, locījums. apguva vārddarināšanu, jo mainoties vārda sastāvam, locījumam bieži vien mainās patskaņi, piemēram, māja (kas?) – mājā (kur?), mājīņa, mājīgs utt.

Patskaņu diferencēšana tika apgūta visā vārda sastāvā – priedēkļos, saknē, piedēkļos, galotnē, bet netika mācīts noteikt vārda sastāvu, tikai guva priekšstatu par vārddarināšanas iespējām.

Lasīšanas uzdevumos galvenokārt bija zilbju lasīšana, lai pareizi izlasītu patskaņus. Sarežģītāk veicās ar zilbju lasīšanu pa diagonālēm, jo tad cītīgi jāseko līdzi, kā arī jālasa līdzskaņu kopas kopā ar dažādiem patskaņiem.

Ja bērni zināja vārdus, tad diezgan labi veicās ar trūkstošo burtu ierakstīšanu, bet visgrūtāk veicās ar fonemātiskās analīzes uzdevumiem, kur jānosaka skaņu skaits un secība. Tāpat sarežģīti uzdevumi bija izdomāt savus teikumus par kādu konkrētu tematu vai pēc nosacījumiem, kā arī vārdu sakārtošana teikumos, dažkārt darbības vārdi palika beidzami vai arī kāds vārds netika iesaistīts, piemēram, atmetot īpašības vārdus.

Bērniem ļoti patika dinamiskās pauzes, bet ar sīkās muskulatūras uzdevumiem neveicās tik raiti, piemēram, pīšanas uzdevums sagādāja lielas grūtības. Kopumā nodarbību mērķi tika sasniegti un bērni saprata par ko mācījās, kā arī mācījās novērtēt savas spējas.

4.4. Atkārtota skolēnu izpēte un iegūto rezultātu apstrāde

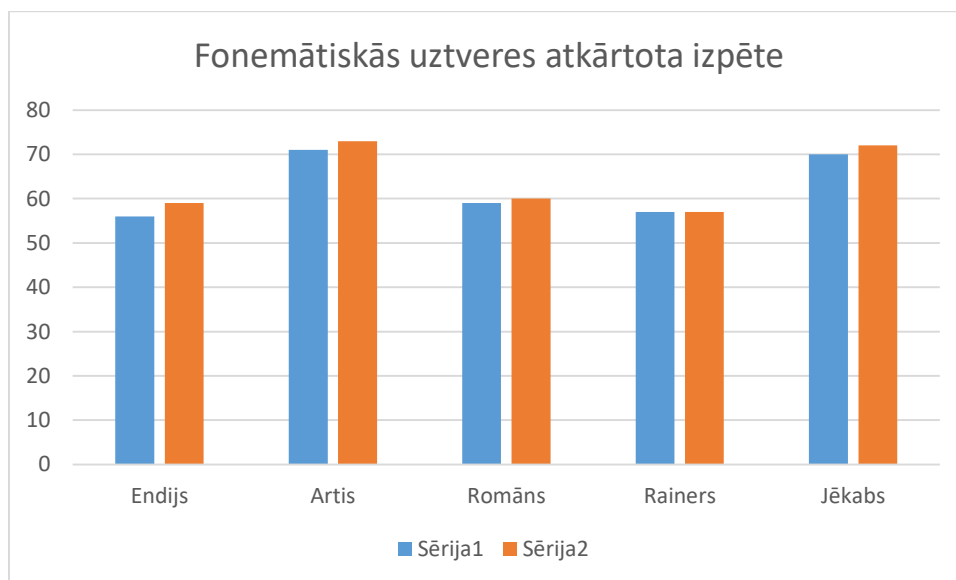
Korekcijas plāns tika īstenots daļēji, jo valstī tika izsludināta ārkārtas situāciju un mācības notika attālināti. Diviem skolēniem nebija iespēja pieslēgties nodarbībām tiešsaistē, arī obligāto mācību saturu apguva ar grūtībām. Netika iesniegti darbi skolotājiem, vecāki aizņemtības vai citu iemeslu dēļ neiesaistījās mācību darbā, neatbalstīja skolēnus. Tika piesaistīts sociālais pedagogs, dažkārt bērni tika atvesti uz skolu uz individuālām nodarbībām. Ļoti būtiski tika iekavēta mācību viela latviešu valodā, kā arī neuzlabojās skolēnu rakstītprasme, jo netika kārtīgi veikts logopēda korekcijas darbs.

Nodarbības bija paredzētas 2 reizes nedēļā kā grupu darbs, bet diemžēl šādas nodarbības bija tikai dažas nedēļas. Ar dažiem bērniem nodarbības notika attālināti tiešsaistes veidā vai uzdevumus pildot mājās kopā ar vecākiem. Ļoti bieži tika novērota pārāk liela palīdzība uzdevumu veikšanā no vecāku puses, jo netika pieļautas kļūdas, ko varēja novērot skolēniem ikdienā skolā. Dažkārt darbi tika iesūtīti bez kļūdām.

Aprīlī dažas nedēļas tika atļautas mācības klātienē, kad tika veikta atkārtota fonemātiskās uztveres pārbaude (skatīt 3. attēlu), uzrakstīja vēlreiz diktātu un savu domāto tekstu, bet noraksts atkal tika rakstīts mājās.

Fonemātiskās uztveres atkārtota pārbaude attēlota ar oranžu krāsu 3. attēlā.

3.attēls. Fonemātiskās uztveres atkārtota izpēte

Atkārtoti izpildot visus fonemātiskās uztveres uzdevumus, var secināt, ka fonemātiskās uztveres līmenis ir pavisam nedaudz palielinājies, bet joprojām visiem bērniem ir viegli fonemātiskās uztveres traucējumi.

Atkārtotu diktātu rakstīja visi skolēni skolā. Atkārtoti rakstot to pašu diktātu, tika novērotas šādas kļūdas. Kļūdu apkopojums redzams 11. tabulā.

11. tabula **Bērnu kļūdas diktātā**

Kļūdas	Artis		Endijs		Jēkabs		Rainers		Romāns	
	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc
a	+ 2x [a] vietā [ā]		+				+		+	
ā	+	+	+	+	+	+	+ 4x vārda vidū [ā]-[a] 3x vārda galotnē [ā] – [a]	+ 4x vārd a vidū [ā]- [a]	+	+ 5x vārda vidū
e										
ē							+			
i	+		+				+		+	
ī			+		+		+	+ 5 x	+ 2x	+
u										
ū										
Izlaisti patskaņi	+ galotn ē trūkst [i]		+galotnē trūkst [i] Vārda vidū [ā], [ī]				+galotn ē trūkst [i], [a]		+ galotn ē trūkst [i], [a], [ī], [ā] vārda vidū [a],[ā]	
Divskaņu kļūdas	+ [o] – [a]	+ [ai] -[a]	+ [o]-[u] 2x [ai]-[a]	+ [o]- [u] 3x		+ [au]] – [a]	+ [ai]-[a] [ei]-[e]	+ [ai]- [aij]	+ [au]- [a]	+ [ai]- [a]
Izlaisti līdzskaņi	+ vārda vidū [p]		+ galotnē trūkst [s] vārda vidū [k]						+ galotn ē trūkst [t], [s] vārda vidū [l], [s], [kst]	
Līdzskaņu kļūdas – mīkstinājumi					+	[b]- [d]				

i, sajaukti burti										
Izlaisti vārdi										
Sarakstīti vārdi kopā			+ Vasarairpr om Cikjauki Kotudari				+ cikjauki			+ cikjauki
Burti spoguļrakstā				+ C						

Artis šoreiz diktātā nelietoja nevienu lielo burtu. Bet vārdi uzrakstīti ļoti labi, jo bija tikai divas kļūdas – garais patskanis [ā] un divskanis [ai] aizvietots ar [a].

Endijs šoreiz uzrakstīja ļoti labi diktātu, kaut gan nebija ievēroti lielie burti teikuma sākumā. Nebija sarakstīti vārdi kopā vai kāds izlaists. Divas reizes kļūdījies patskaņā [ā] rakstībā, kā arī saglabājusies kļūda [o] un [u] diferencēšanā.

Jēkabam arī šoreiz palikušās dažas kļūdas patskaņa [ā] lietojumā, parādījusies kļūda divskaņa [au] vietā uzrakstīts patskanis [a].

Raineram šoreiz rakstot diktātu, kļūdu skaits ir samazinājies. Joprojām kļūdas garo patskaņu [ā] un [ī] lietojumā. Šoreiz nav daudz kļūdu divskaņu lietojumā, bet ir pierakstījis pie divskaņa [ai] lieku burtu [j].

Romāns šoreiz diktātu uzrakstīja labāk, stabilas kļūdas joprojām garo patskaņu lietojumā, īpaši [ā], divskaņus aizstāj ar patskani, sarakstījis vārdus kopā, kas iepriekš netika pamanīts nevienā viņa rakstītajā tekstā.

Kopumā visiem bērniem kļūdu skaits diktātā ir samazinājies, bet šajā reizē tikai viens zēns ievēroja lielo burtu rakstību, iespējams tāpēc, ka netika atgādināts, ka jāraksta teikums ar lielo burtu. Joprojām saglabājusies visiem bērniem kļūda [a] un [ā] diferencēšanā, bet nav tik bieži kā iepriekš. Nepieciešams korekcijas darbs pie divskaņu diferencēšanas. Vārdu galotnēs šoreiz nebija kļūdu, kā arī nebija izlaisti patskaņi vai līdzskaņi. Diktāta kļūdas atbilst arī kļūdām, kas parādās pildot fonemātiskās uztveres uzdevumus.

Nākamajā tabulā (skatīt 12. tabulu) apkopotas norakstu kļūdas. Šoreiz atkal norakstu bērni veica mājās, jo valstī mācības atkal notika attālināti.

12.tabula **Bērnu kļūdas norakstā**

Kļūdas	Artis		Endijs		Jēkabs		Rainers		Romāns	
	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc
a			+		+					

			[a]-[ie]		[a] – [ā]					
ā			+	+			+		+	+
e										
ē			+						+	+
i										
ī								+	+	+
u										
ū									+	
Izlaisti patskaņi			+ galotnē [i]	+ Vārd a vidū [e]					+ galotnē [u], [a]	
Divskaņu kļūdas			[o]-[u] [o]-[a]				+			
Izlaisti līdzskaņi			+ [tr]	+ [l]	+ [l]					
Līdzskaņu kļūdas – mīkstināju mi, sajaukti burti			+ [s]-[š] [t]-[d] [ņ]-[n] 2x	+ [s]- [š] [t]- [d]					+ [ņ]-[n]	
Izlaisti vārdi			+							
Sarakstīti vārdi kopā										
Burti spoguļrakst ā	+	E			+	E				

Šoreiz divi skolēni norakstu veica bez kļūdām, savukārt pārējiem skolēni kļūdas ir. Joprojām kļūdas garo patskaņu lietojumam, īpaši patskanim [ā], iespējams tāpēc ka šis patskanis ir ļoti bieži vārdos. Kļūdu skaits varētu būt atkarīgs arī no skolēna vēlmes veikt darbu kārtīgi vai arī darīt to pavirši un ātri. Savukārt savam rakstītam tekstam ir jāpievērš vislielākā uzmanība, jo ir jāizdomā, ko rakstīt un kā rakstīt.

Sava rakstītā teksta kļūdas apkopotas 13. tabulā. Iepriekš savu domāto tekstu bērni rakstīja mājās, bet tagad to darīja skolā, rakstot par savu nākotnes profesiju.

13.tabula **Bērnu kļūdas savā rakstītā tekstā**

Kļūdas	Artis		Endijs		Jēkabs		Rainers		Romāns	
	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc	pirms	pēc
a						+				+
						[a]- [ā]				[a] – [e]

										galotnē lieks [a]
ā			+	+	+		+	+	+	+
e										[e] – [i]
ē			+	+	+				+	+
i							+	+		+
							[i]-[j]	[i]- [e]		[i]-[j]
ī				+			+	+	+	+
u			+	+						
			[u]-[v]	[u]- [v]						
ū				+						+
Izlaisti patskaņi			+					+	+	+
			galotn ē [i]					[a]	+[ī], [ē], [ā]	galotnē [ā]
Divskaņu kļūdas	+					+	+	+		
	[ie]-[i]					[au]- [a]	[ai]- [au] [ie]- [je]	[ai] – [i] 3 x		
Izlaisti līdzskaņi			+	+			+		+	+
			galotn ē [s]	Galot nē [d], [s]			galotn ē [s]		vārda vidū [t]	galotnē [-ts]
Līdzskaņu kļūdas – mīkstināju mi, sajaukti burti			+	+	+					+
			[b]-[p] [v]-[u] Liek [j]	Liek [j]	[b]-[d]					[f]- [v]
Izlaisti vārdi										
Sarakstīti vārdi kopā				+						
				būšul iels						
Burti spoguļraks tā										

Artim šajā reizē nebija nevienas kļūdas savā rakstītajā tekstā. Nebija kļūdas arī lielo burtu lietojumā un pieturzīmēs.

Endijam joprojām ir visvairāk kļūdu, tās saglabājušās garumzīmju lietojumā visos patskaņos, kļūdas [u] un [v] diferencēšanā, lieto lieku [j] burtu, raksta vārdus kopā, dažkārt trūkst pēdējais burts vārdā [d] (kad), [s]. Nelieto lielos burtus teikuma sākumā un pieturzīmes teikuma beigās.

Jēkabam savā rakstītajā tekstā šoreiz bija tikai divas kļūdas, lieka garumzīme burtam [a] un divskanis [au] aizstāts ar patskani [a]. Ļoti centīgi rakstījis, kā arī ir visi lielie burti un pieturzīmes.

Raineram kļūdu veids ir nedaudz mazinājies, ir vārdiem galotnes, bet dažkārt nav pareizs saskaņojums vārdiem teikumā. Joprojām kļūdas garajos patskaņos un divskaņos. Teikumus nesāk ar lielo burtu.

Romānam kļūdu veids savā rakstītajā tekstā nav mazinājies, bet ir samazinājies kļūdu skaits garumzīmju lietojumā vārdu vidū un galotnēs. Gandrīz netiek norautas vārdu galotnes, bet ir pat parādījušies lieki burti vārda beigās. Šajā reizē neprata uzrakstīt vārdu „profesija”, kļūdaini šo vārdu arī norakstīja vairākas reizes. Visus teikumus iesāk ar vārdu „un”.

Kopumā bērnu rakstu darbi ir uzlabojušies, bet vēl jāturpina korekcijas darbs pie patskaņu diferencēšana un divskaņu diferencēšanas, jāturpina darbs pie fonemātiskās analīzes uzdevumiem. Trīs zēniem garumzīmju kļūdas ir arī pie lasīšanas uzdevumiem.

Pēc veiktās teorētiskās analīzes un pētījuma darba, diplomdarba autores ieteikumi rakstītprasmes pilnveidei vecākiem būtu šādi:

- Ja ikdienā dzird, ka bērna runā ir kādas nepilnības, tad savlaicīgi meklēt palīdzību, lai tās novērstu. Jo mutvārdu runa ir pamats lasīšanai un rakstīšanai.
- Ar bērniem spēlēt dažādas vārdu spēles – karātavas, vārdu nosaukšana ar vienādu pirmo skaņu, raksturot kādu priekšmetu un atminēt to u.c.
- Rakstīšanai un zīmēšanai izmantot trīstūrveida īsus zīmuļus, lai veidojas pareizs satvēriens.
- Pārrunāt ar bērnu mācību sasniegumus, lai celtu pašvērtējumu.
- Sarakstīties ar bērnu ar mazām, bet sev tuvām un svarīgām vēstulītēm.
- Iesaistīt bērnus ikdienas darbiņos, kur būtu nodarbināta roku sīkā muskulatūra, piemēram, mīcot mīklu.
- Ieklausīties apkārtējās skaņās, nosakot to izcelsmi, atdarinot tās.
- Izteiksmīgi lasīt kopā ar bērnu vai lasīt viņam priekšā.

Nobeigums

Mūsdienās aktuālu problēma ir bērnu runas un valodas traucējumi, kas vēlāk pāraug rakstītprasmes un lasītprasmes traucējumos, kas, laicīgi nenovēršot, saglabājas un veidojas mācīšanās traucējumi. Analizējot un pētot dažādu autoru viedokļus, diplomdarba autores secinājumi ir šādi.

Mācību procesā viena no svarīgākajām prasmēm ir rakstīšana, kas arī ir viens no akadēmisko sasniegumu rādītājiem. Rakstītprasme ir abstrakts process, ko bērns nevar apgūt bez pieaugušā cilvēka palīdzības. Lai rakstītu, jābūt labi attīstītai sīkai muskulatūrai un fonemātiskai uztverei, kā arī redzes atmiņai un uztverei. Rakstīšanas traucējumu pamatā var būt nenoformēta acu motorā (kustību) funkcija un pirkstu motorā koordinācija, kas nosaka rakstīšanas tehniku, nepietiekami attīstīta fonemātiskā dzirde, nepietiekami attīstīta redzes un telpisko priekšstatu uztvere un nepietiekami attīstīta mutvārdu runa un runas gramatiskā joma. Ja laicīgi netiek veikta fonemātisko traucējumu korekcija, kas ir pamatā rakstīšanas traucējumiem, tad tie var pāraugt mācīšanās traucējumos. Fonemātiskās uztveres nepietiekamības gadījumā galvenokārt tiek jaukti un izlaisti burti.

Lai uzlabotu skolēnu rakstītprasmi jābūt tādiem uzdevumiem, kas nodarbina visas skolēnu maņas. Izmantot daudz, dažādus fonemātiskās analīzes uzdevumus, skolēniem pie sevis skaļi jāizrunā vārdi. Uzdevumiem jāatbilst bērnu interesēm, uzdevumi ar kustībām. Rakstīšanas uzdevumiem nevajadzētu aizņemt nodarbības lielāko daļu.

Rakstītprasmes pamatā ir fonemātiskās analīzes un sintēzes iemaņu pilnveidošana, tas ir darbs ar skaņām un pareizs to pieraksts. Fonemātiskā uztvere attīstās pakāpeniski un ir jāievēro šis princips, uzdevumiem jābūt no vieglākā uz grūtāko. Bērniem jāmacās saklausīt savi izrunātie vārdi vispirms skaļi, bet tad klusām. Skaņu saklausīšana jāsāk ar patskaņiem, stiepjamiem līdzskaņiem, pēc tam ar patskaņiem un divskaņiem un tikai tad ar pārējiem līdzskaņiem. Otrās klases bērniem jau ir jābūt labi attīstītai fonemātiskai uztverei.

Astoņu gadu vecumā galvenais nodarbošanās veids ir mācīšanās caur reālām lietām, iepazīstot sevi un apkārtējo vidi. Mācīšanās procesā vēlams iesaistīt visas maņas, lai pilnvērtīgi attīstītos smadzenes, un būtu vieglāk apgūt mācību vielu. Šajā vecumā ir svarīga piederība grupai, sociālā vide, jo tādā veidā apgūst sociālās iemaņas. Panākumu vai mazvērtības krīze, ko var ietekmēt pieaugušais.

Otrās klases bērniem joprojām patīk uzdevumi ar spēles elementiem, kas radītu viņiem interesi pildīt uzdevumus. Uzdevumu saturs var būt saistīts ar ikdienas lietām un izraisīt

smiekļus, lai ir pozitīvas asociācijas. Īpaši zēniem ir jā māca organizēt savu darbu, novērtēt sevi, saņemt kvalitatīvu atgriezenisko saiti, lai turpinātu mācīties. Mūsdienās ir svarīgi izvirzīt mazos mērķus, lai sasniegtu pozitīvu rezultātu. Nepieciešams trenēt atmiņu, pilnveidot uzmanības prasmes, dažādojot uzdevumus.

Pirms korekcijas darba plānošanas ir kārtīgi jāveic bērnu izpēte, lai savlaicīgi un mērķtiecīgi varētu veikt korekcijas darbu. Rakstīšanas pamatā ir jābūt labām fonemātiskās analīzes prasmēm, tāpēc pirms tam jāveic rūpīga fonemātiskās uztveres izpēte. Jāveic gan diktātu, gan norakstu, gan pašu domātu tekstu izpēte. Ja noraksts ir bez kļūdām, tad rakstīšanas traucējumi ir sekundāri. Iespējams, ka diktāti tiek diktēti par ātru, bet savs teksts ir uzrakstīts labāk, jo var rakstīt lēnām. Svarīgi noteikt arī rokas gatavību rakstīt.

Korekcijas darbā ir svarīgi bērnu ieinteresēt, tāpēc vēlams piemeklēt tematu, kas piesaista bērnus. Izmantot uzdevumus, kas nodarbina visas cilvēka maņas. Fonemātisko traucējumu gadījumā bērniem veikt skaļu vārdu analīzi, ļaut arī skaļi runāt līdzi, kad raksta vārdus, vēlāk šīs iemaņas pāriet iekšējā runā. Patskaņu diferencēšanas gadījumā ir svarīgi iemācīties taktēt, jo tā bērns iemācās sevi pārbaudīt.

Diplomdarba autore, izpētot teorētisko literatūru, secina, ka rakstītprasme veidojas uz mutvārdu runas attīstības, tāpēc nepieciešams pilnveidot fonemātisko uztveri.

Praktiskajā darbā vislabāk izmantot taktēšanas metodi patskaņu diferencēšanai.

Apkopojot rezultātus, diplomdarba autore secina, ka rakstītprasme uzlabojas, ja tiek regulāri apmeklētas logopēda nodarbības, bērnam ir vēlme un interese darboties pašam, kā arī nodarbībās tiek izmantoti daudz fonemātiskās uztveres pilnveides uzdevumi, aktivizējot dažādas maņas.

Līdz ar to diplomdarbā izvirzītie uzdevumi izpildīti un hipotēze pārbaudīta un apstiprināta.

Izmantotā literatūra

1. Andersone, G., Ptičkina, Ā. (2018). Sāksim rakstīt. Padomi skolotājiem bērnu rakstītmācīšanā. Rīga: Zvaigzne ABC.
2. Anspoka, Z. (1998). Skolotāja grāmata Latviešu valoda 2. klase. Lielvārds.
3. Anspoka, Z., Lanka, A., Papule, E., Ptičkina, Ā., Rimša, R., Teilāne, I., Zariņa, S. (2000). Lat2 metodikas rokasgrāmata sākumskolai. Rīga: LVAVP UNDP.
4. Anspoka, Z., Lanka, A., Ptičkina, Ā. (2004). Lat2 ideju grāmata sākumskolai. Rīga: LVAVP UNDP.
5. Antiņa, I., Mežale S. (2008). Spēles radošiem pedagogiem. Rīga: Raka.
6. Baltušīte, R. (2000). Skolēnu rakstura īpašību ietekme uz sekmīgu mācību darbu, Personības attīstība., Skolēnu un studentu personības veidošanās mācību un audzināšanas procesā. Doktorandu zinātnisko rakstu krājums. Izglītības soļi, 50.-53.lpp.
7. Baumane, A. (2014). Vingrinājumi un diktāti pareizas runas un rakstības veidošanai. Rīga: Zvaigzne ABC.
8. Baumane, A. (2016). Tabulas un attēli skaņu izrunai un diferencēšanai. Rīga: Zvaigzne ABC.
9. Brintons, R., Gloklere M. (2020). Izaugt veselam digitālā pasaulē : bērnu un pusaudžu vecākiem, pedagogiem un audzinātājiem. Rīga : ALIS.
10. Bumbiere, D. (2017). Burtu paslēpes. Rīga: Raka.
11. Bumbiere, D. (2020). Patskaņu un divskaņu spēles. Rīga: Raka.
12. Bumbiere, D. (2019). Kā tu skani, zilbīte? Rīga: Raka.
13. Dobsons, Dž. (2003). Zēnu audzināšana. Rīga: Atklāsme.
14. Dubure, V. (2014). Materiāli skaņu izrunas vingrināšanai un nostiprināšanai.
15. Gidion, H. (2018). The Importance of Measuring Fine Motor Skill in Early Children's Education. Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 426 3rd International Conference on Vocational Higher Education (ICVHE) Pieejams: <file:///C:/Users/CQ58/Downloads/125938338.pdf> [Skatīts 3. martā 2021].
16. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, L., Merirande, R. (1999). Kā raisās valodiņa? Rīga: Rasa ABC.
17. Helminga, H. (2006). Montesori pedagoģija. Jumava.
18. Irbe, A., Lindenberga, S. (2015). Bērns runāt mācās ģimenē. Rīga: RaKa.

19. Jegadeesan, T., Nagalakshmi, P. (2018). Effect of Multisensory Training on Writing Skills of Children with Dysgraphia. *International Journal of Science and Research (IJSR) Volume 7 Issue 10, October.*
20. Jurgena, I. (2001). *Vispārīgā pedagogija*. Rīga: Izglītības solī.
21. Latviešu valoda 1.-9. klasei mācību priekšmeta programmas paraugs. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/318> [Skatīts 3. martā 2021].
22. Leismane, I. (2017). Rakstītprasmes pilnveidošanas iespējas trešās klases skolēniem ar fonemātiskiem traucējumiem. *Diplomdarbs*. Rīga: Latvijas Universitāte.
23. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa.
24. Līdaka, J. (2018). *Kur pazūd garumzīmes. 1. grāmata*. Rīga: RaKa.
25. Līdaka, J. (2019). *Kur pazūd garumzīmes. 2. grāmata*. Rīga: RaKa.
26. Līdaka, J. (2016). *Lasu un izprotu*. Rīga: RaKa.
27. Lūse, J., Tūbele, S. (2012). *Ja skolēns raksta nepareizi*. Rīga: RaKa.
28. Lūse J., Miltiņa I., Tūbele S. (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa
29. Maļicka, J. (2004). *Piederības izjūta un mācību motivācija*. Rīga: RaKa.
30. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: RaKa.
31. Miltiņa, I. (2008). *Skolotāja logopēda darba mape*. Rīga: RaKa.
32. Miltiņa, I. (2017). *Modelēšana logopēdijā*. Rīga: RaKa.
33. Ptičkina, Ā. (1997). *Kā mācīsim bērnus lasīt un rakstīt*. Rīga: Zvaigzne ABC.
34. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.
35. Račs, G. (2017). *Kad neviena nav mājās*. Rīga: Latvijas mediji.
36. Sasniedzamie rezultāti. Pieejams: https://mape.skola2030.lv/matrix?educational_level=194&field_of_study=17 [Skatīts 8. martā 2021]
37. Smits, E. (2000). *Paātrinātā mācīšanās klasē*. Rīga: Pētergailis.
38. Svence, G. (2020). *Psiholoģija jaunajam skolotājam*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
39. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
40. Šēnveilērs, R., Ptoks, M. (2001). *Foniatrija un pedagoģiskā audioloģija*. Rīga: Rasa ABC.
41. Tomele, G. (2017). Rakstu valodas apguves un traucējumu korekcijas priekšnosacījumi Montessori pedagoģijā. *SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference (222. - 232.lpp)* Pieejams: <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/571/345> [Skatīts 5. martā 2021].

42. Tomele, G. (2018). Runas un valodas attīstības multistukturālais modelis bērnu valodas traucējumu prevencijā montesori pedagoģijas aspektā. Inovācijas bērnu attīstības traucējumu diagnostikā un terapijā. Rakstu un tēžu krājums, 27.-29.lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/46626/MF_starpt_konference_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Skatīts 14. februārī 2021].
43. Tomele, G., Palapa, A., Stankute, D. (2020). Pirmsskolas vecuma bērnu valodas traucējumu ietekme uz rakstu valodas apguvi 1. klasē. Book of Abstracts of the Congress of Baltic Speech and Language Therapists March 6 – 7, Association of Latvia: Rīga, (36.-39.lpp.) Pieejams: [BOOK OF ABSTRACTS \(logopedi.lv\)](https://logopedi.lv/BOOK_OF_ABSTRACTS) [Skatīts 3. martā 2021].
44. Tomele, G., Strazdina, A. (2014). Written Language Learning Problems and Solutions to Bilingual Pupils Book of Abstracts of the Congress of Baltic Speech and Language Therapists. Riga, Latvia, March 21, Speech Therapists' Association of Latvia: Riga, (27.-29.lpp.) Pieejams: [Book of Abstracts \(logopedi.lv\)](https://logopedi.lv/Book_of_Abstracts) [Skatīts 3. martā 2021].
45. Tūbele, S. (2019). Valodas traucējumu novērtēšana. Monogrāfija. Rīga: RaKa.
46. Tūbele, S., Šūmane, I., Burčaka, M., Laganovska, E., Landra T. (2013). Atbalsta materiāls skolotājiem darbam ar interaktīvu mācību materiālu valodas prasmju veidošanai un attīstīšanai skolēniem ar speciālām vajadzībām. Rokasgrāmata skolotājiem. Rīga: VISK
47. Tūbele, S., Serova, K. (2020). Improvement of phonological skills – improvement of reading. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume IV, May 22th -23th, 157-165 Pieejams: <http://journals.ru.lv/index.php/SIE/article/view/5117/4627> [Skatīts 23. februārī 2021].
48. Tūbele, S. (2019). Valodas traucējumu novērtēšana. Rīga: RaKa.
49. Tūbele, S. (2013). Runas un valodas traucējumu korekcija kā mācīšanās traucējumu profilakse. Bērnu valodas attīstība un tās traucējumi: problēmas un risinājumi LLA 1. starptautiskā zinātniskā konference Konferences tēžu krājums. Latvijas Logopēdu asociācija 1. starptautiskā zinātniskā konference 2013.gada 2.marts, Rīga 6.-7.lpp.
50. Tūbele, S., Laganovska, E. (2013). Drama Elements in the Prevention of Phonological Awareness Disorders in 5 – 6 Year Old Children Proceeding of the International Scientific Conference. Volume II. 2013. 254.-264.lpp.
51. Tūbele, S., Vilka, I. (2016). Game as Facilitator in Development of Phonological Perception for Preschool Children SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III, May 27th - 28th, 191-200. lpp.
52. Vasečko, Ļ. (2016). Ārpusģimenes aprūpes vides ietekme uz 6–8-gadīgu bērnu prasmēm lasīt, rakstīt un skaitīt Out-of-Family Care Environment Effects on the 6-8-Year Old

Children's Ability to Read, Write, and Count. 156. – 167.lpp. Pieejams:
https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/34346/LU_Raksti_811_Pedagogija.pdf
[Skatīts 4.martā 2021].

53. Vorobjovs, A. (2000). Vispārīgā psiholoģija. Rīga: Izglītības sōļi.

Pielikumi

1. pielikums

1. pielikums Reitinga instrukcija skolēnu dažu intelektuālās attīstības un mācību darbības īpatnību noskaidrošanai

Cienijamo skolotāj!

I. Lūdzam izvērtēt klases skolēnu domāšanas attīstību, balstoties uz Jūsu pedagoģiskajiem novērojumiem, pēc šādiem kritērijiem.

- Ļoti attapīgs skolēns. Ātri aptver un iegaumē materiālu. Patstāvīgi spriež, uzdevuma izpildei pieiet radoši. – 5 punkti
- Labi apgūst materiālu, bet spriedumos un darbībā neizceļas ar patstāvību. – 4 punkti
- Materiālu apgūst ar manāmām grūtībām, ne ar ko neizceļas. – 3 punkti
- Lai skolēns apgūtu programmas materiālu, nepieciešams individuāls darbs ar viņu. – 2 punkti
- Neizprot paskaidrojumus, ļoti vāji apgūst materiālu, neraugoties uz papildu nodarbībām. – 1 punkts

II. Lūdzam izvērtēt klases skolēnu valodas attīstību pēc šādiem kritērijiem, balstoties uz Jūsu novērojumiem.

- Ļoti labi attīstīta valoda, bagāts vārdu krājums, laba izteiksme. – 5 punkti
- Valoda attīstīta labi, stāstījums patstāvīgs un pietiekami pilnīgs. – 4 punkti
- Patstāvīgi loģisku stāstījumu neveido, atbild uz atsevišķiem jautājumiem, dažreiz novirzās no temata. – 3 punkti
- Valoda samērā nabadzīga, atbild uz jautājumiem, bet nepilnīgi, ar atsevišķiem vārdiem. – 2 punkti
- Nespēj dot apmierinošas atbildes pat uz vienkāršiem jautājumiem, nabadzīgs vārdu krājums, neskaidra izruna. – 1 punkts

III. Lūdzam izvērtēt klases skolēnu zināšanas un prasmes Jūsu

mācību priekšmetā pēc šādiem kritērijiem, balstoties uz Jūsu pedagoģiskajiem novērojumiem.

- Zina un prot ievērojami vairāk par šā vecuma bērnu vairākumu. Darba iemaņas labākas nekā skolēnu vairākumam. – 5 punkti
- Zināšanas un iemaņas stabilas, vecumam atbilstošās robežās. – 4 punkti
- Zināšanas, prasmes un iemaņas nevienmērīgas: atsevišķos jautājumos pilnīgākas, citos – nepietiekamas. – 3 punkti
- Zināšanas visos jautājumos nepilnīgas, nabadzīgas, jebkurus uzdevumus izpilda kļūdaini. – 2 punkti
- Skolēnam nav zināšanu, prasmju un iemaņu, kas atbilstu minimālajām prasībām mācību priekšmetā. – 1 punkts

IV. Lūdzam izvērtēt klases skolēnu uzcītību un uzmanību Jūsu vadītajās mācību stundās pēc šādiem kritērijiem, balstoties uz Jūsu pedagoģiskajiem novērojumiem.

- Ļoti uzcītīgs, vienmēr uzmanīgi uzklausa norādījumus un citīgi tos izpilda. Uzdevuma izpildes laikā koncentrēts, iesākto pabeidz. – 5 punkti
- Koncentrēti un uzmanīgi izpilda norādījumus, ja viņu pārbauda, citos gadījumos koncentrēti strādā tikai tad, ja nodarbināts ar ko interesantu. – 4 punkti
- Laiku pa laikam var strādāt koncentrēti un uzmanīgi (galvenokārt tad, ja viņam interesanti), bet ne vienmēr. Bieži novirza uzmanību uz citu. – 3 punkti
- Nepieciešama pastāvīga skolotāja uzmanība, sistemātiski atgādinājumi, ka nepieciešams strādāt uzmanīgi, iesākto darbu pabeigt. – 2 punkti
- Nav spējīgs koncentrēt uzmanību uz kaut ko. Nepārtraukti pārslēdzas no viena darbības veida uz otru, pat ja viņu kontrolē. – 1 punkts

V. Lūdzam izvērtēt klases skolēnu mācīšanās motivāciju, attieksmi pret mācībām Jūsu vadītajā mācību priekšmetā pēc šādiem kritērijiem, balstoties uz Jūsu pedagoģiskajiem novērojumiem.

- Mācīšanās motivācija pilnībā attīstīta, apzināta, stabila – mācās ar interesi, ar izteiktu pienākuma apziņu, apzinās mācību sabiedrisko un personīgo nozīmīgumu. – 5 punkti
- Mācīšanās motivācija lielāko tiesu stabila – pārsvarā mācās ar interesi, jūt pienākumu pret veicamajiem mācību uzdevumiem, izprot to sabiedrisko un personīgo nozīmīgumu. – 4 punkti
- Mācīšanās motivācija vienādā mērā te izpaužas, te neizpaužas – reizēm mācās ar interesi, reizēm ir vienaldzīgs pret mācībām, reizēm jūt pienākumu pret veicamajiem mācību uzdevumiem, reizēm ir bezatbildīgs pret tiem, reizēm apzinās mācību sabiedrisko un personīgo nozīmīgumu, reizēm mācību uzdevumus veic tikai novērtējuma dēļ. – 3 punkti
- Mācīšanās motivācija pārsvarā gadījumu neizpaužas – biežāk ir vienaldzīgs pret mācībām, reti jūt pienākumu pret veicamajiem mācību uzdevumiem, bieži ir bezatbildīgs pret tiem, dažreiz kā mācīšanās stimul kalpo vēlme saņemt pozitīvu novērtējumu. – 2 punkti
- Mācīšanās motivācijas nav – ir noraidošs, vienaldzīgs un bezatbildīgs pret mācībām. – 1 punkts

VI. Lūdzam izvērtēt klases skolēnu attieksmi pret mājas darbiem Jūsu vadītajā mācību priekšmetā pēc šādiem kritērijiem, balstoties uz Jūsu pedagoģiskajiem novērojumiem.

- Mājas darbus pilda regulāri, ar atbildības izjūtu, nebaidoties no grūtībām un radoša rakstura uzdevumiem. – 5 punkti
- Mājas darbus pārsvarā gadījumu pilda regulāri ar samērā augstu atbildības izjūtu, dažkārt izvairoties no grūtībām un radoša rakstura uzdevumiem. – 4 punkti

- Mājas darbus pilda neregulāri, ne vienmēr jūtama atbildīga attieksme pret mājas darbu izpildi, izvairās no grūtu un radoša rakstura uzdevumu pildīšanas. – 3 punkti
- Mājas darbus pilda reti, nav atbildības izjūtas pret veicamo darbu, grūtus un radošus uzdevumus nepilda. – 2 punkti
- Mājas darbus nepilda. – 1 punkts

Lūdzam visus vērtējamus parametrus attēlot tabulā, vadoties pēc minētajiem kritērijiem.

Nr. p.k.	Skolēna vārds, uzvārds	Vērtējamo parametru novērtējums punktos					
		I	II	III	IV	V	VI
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							

2.pielikums
Grupas nodarbības
40 min.
2. klases bērni

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana [a] un [ā].

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā [a] un [ā].

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Veicināt paškontroles iemaņu attīstību.

Nodarbības gaita:

Nodarbības sākumā logopēda lasa īsus dzejoļus un bērniem ir jānosaka, kuru patskani dzirdēja visbiežāk.

Atveriet acis, atveriet ausis,

Apauniet apavus kājās!

Atminiet to, kādi brīnumi notiek,

Ak, kad neviens nav mājās.

Logopēds pajautā, vai atceras kādu vārdu no tikko dzirdētā dzejoļa, kas sākās ar patskani [a].

Āmuri ātri lec ārā no kastēm,

Āķi no makšķerēm āķējas nost.

Ābols kā āzis lec āderēm pāri,

Ārkārtējs gadījums – āte grib kost!

Logopēds pajautā, vai atceras kādu vārdu no tikko dzirdētā dzejoļa, kas sākās ar patskani [ā].

Pajautā bērniem, kā viņi domā, par kuriem patskaņiem šodien mācīsies? Vai viņi vienmēr māk noteikt, vai ir [a] vai [ā]? Vai rakstu darbos aizmirstas garumzīmes?

Nākamajā uzdevumā skolēni klausās, kuru patskani zilbēs nosauc logopēds, un paceļ attiecīgo signālkartīti.

Tālāk klausās vārdus un saklausa, kurš patskanis [a] vai [ā] ir vārdos. Ja dzird [a], tad piesit dūrīti pie galda, bet, ja dzird [ā], tad pavelk plaukstu pa galda virsmu vai rupju striķīti, kas uzlikts uz galda.

Māj, kaļ, maļ, tas, tās, sals, sāls, bāls, balss.

Bērni paši izdomā 2 vārdus, kuros ir patskanis [a]. Uzraksta tos.

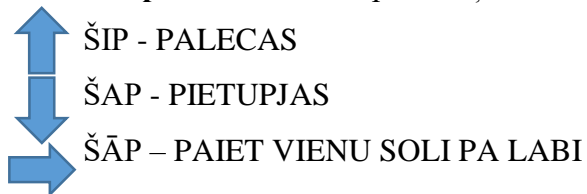
Izdomā 2 vārdus, kuros ir patskanis [ā]. Uzraksta tos.

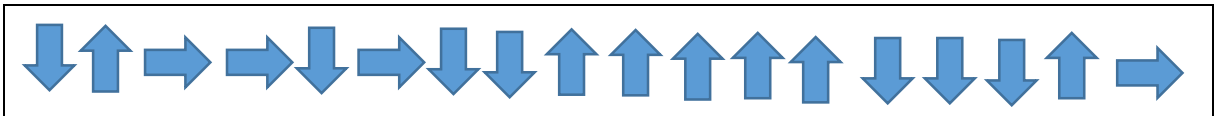
Nākamajā uzdevumā jāieliek attiecīgais patskanis [a] vai [ā].

m		s	a
m		s	a
s		l	s
s		l	s
	d	a	
	d	a	
l		p	a
l		p	a

Bērni izskaidro, ko nozīmē katrs vārds un izvēlās 2 vārdus, iesaista tos teikumos, kuros ir 5 vārdi. Vārdam drīkst mainīt galotnes. Iztaktē katru vārdu un uzraksta teikumus!

Dinamiskā pauze. „Lasīšana pa bultiņām”. Izrunā attiecīgo zilbi un kustību.

Uzdevums. Savieno līdzskaņus vai līdzskaņu kopu ar patskaņiem un lasi zilbes dažādos virzienos pa diagonāli uz augšu, uz leju. Katrs skolēns lasa savu rindu, seko līdzi, kur pabeidza lasīt iepriekšējais.

	A	Ā	A	A	Ā	Ā	Ā	A
P	PA	PĀ	PA	PA	PĀ	PĀ	PĀ	PA
B	BA	BĀ	BA	BA	BĀ	BĀ	BĀ	BA
V	VA	VĀ	VA	VA	VĀ	VĀ	VĀ	VA
T	TA	TĀ	TA	TA	TĀ	TĀ	TĀ	TA
D	DA	DĀ	DA	DA	DĀ	DĀ	DĀ	DA
DM	DMA	DMĀ	DMA	DMA	DMĀ	DMĀ	DMĀ	DMA
ZV	ZVA	ZVĀ	ZVA	ZVA	ZVĀ	ZVĀ	ZVĀ	ZVA
BZ	BZA	BZĀ	BZA	BZA	BZĀ	BZĀ	BZĀ	BZA
GL	GLA	GLĀ	GLA	GLA	GLĀ	GLĀ	GLĀ	GLA
KR	KRA	KRĀ	KRA	KRA	KRĀ	KRĀ	KRĀ	KRA
GR	GRA	GRĀ	GRA	GRA	GRĀ	GRĀ	GRĀ	GRA
ŽM	ŽMA	ŽMĀ	ŽMA	ŽMA	ŽMĀ	ŽMĀ	ŽMĀ	ŽMA

Nākamais uzdevums. Lasi teikumus, kuros vārdi nav atdalīti. Atdali vārdus un ieraksti teikumus burtnīcā.

Mammavārazupu.

Skolotājamācabērnus.

Tētisārāmazgāmašīnu.

Kad bērni ierakstījuši teikumus burtnīcās, tad saskaita garos patskaņus. Pārbaude, vai ir pareizi.

Uzdevums „Dzirdīgās ausis”. Bērns apvelk savu roku uz papīra un ieraksta vārdus. Mazais pirkstiņš – pirmais [ā], otrais pirksts – otrais burts [ā] utt. Logopēds sauc vārdus – mākonis, ābols, tomāti, stārķis, bļodā.

Pēdējais uzdevums. Ierakstīt trūkstošos burtus!

B_n_ns, l_pst_, sp_lv_, p_v_rs, m_šn_, s_l_ti, k_b_či, gr_m_t_.

Nodarbības noslēgumā logopēde paslavē bērnu par stundas darbu. Pajautā, kā viņam veicas atšķirt garos patskaņus no īsajiem. Kā ar rokas palīdzību var noteikt, vai jāliek garumzīme vai nē?

Patskaņi [a], [ā] vārda beigās, mainoties locījumam.

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Sīkās muskulatūras pilnveidošana.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Bērni ieraksta trūkstošo burtu, raksta divos stabiņos. Pēdējā ailītē ieraksta, kuri burti mainījās?

Kas?	Kur?
Čīb_	Čīb_
Māj_	Māj_
Rok_	Rok_
Bļod_	Bļod_
Mašīn_	Mašīn_
Kabat_	Kabat_

Uzdevums. Klausās logopēda lasījumu un piesit pie galda, kad dzird garo patskani [ā].

Vita dzīvo lielā mājā. Olivera māja ir maza. Annas māja arī nav liela, bet tā ir ļoti skaista. Arvilda māja ir liela un skaista. Tai ir divi stāvi. Arvilda istaba ir otrajā stāvā. Mājai ir arī balkons. Juris dzīvo daudzdzīvokļu mājā. Viņa ģimenei ir trīsistabu dzīvoklis.

Uzdevums. No mīkstās stieples izlocīt māju.

Dinamiskā pauze. „Neredzamā vēstule” Bērni viens otram uz muguras raksta vārdus, pa vienam burtam, lai var uzminēt vārdu vai vārdus.

Uzdevums. Krustvārdu mīklā atrast 10 Latvijas pilsētu nosaukumus. Apvilkt tos.

L	U	D	Z	A	C	B	V
I	R	A	Z	D	Ē	A	A
E	Ī	G	O	P	S	U	L
P	G	D	R	S	I	S	M
Ā	A	A	M	G	S	K	I
J	E	L	G	A	V	A	E
A	L	Ū	K	S	N	E	R
S	I	G	U	L	D	A	A

Uzdevums. Izrakstīt tos vārdus, kur galotnē ir [ā], lai vārds atbild uz jautājumu kur?

Ludzā, Rīgā, Bauskā, Valmierā, Jelgavā, Siguldā, Liepājā, Dagdā.

Uzdevums. Uzrakstīt teikumu ar 5 vārdiem, iesaistot pilsētu nosaukumus. Iztaktē un uzraksta.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Patskaņi [a], [ā] izskaņās – tājs, -tāja, -tāji,-āja, - ājās, - āt, -āties

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Veicināt paškontroles iemaņu attīstību.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Skolēni saliek puzzle, kur pēdējā skaņa ir [a] un atceras no iepriekšējās nodarbības, kad lietvārdiem pēdējā skaņa mainās uz [ā]. Skolēni saliek puzzle, kur pēdējā skaņa ir [ā]. Attēli atbild uz jautājumu ko dara? Noskaidro vārdšķiru.

Uzdevums. Lasi un taktē vārdus! Svītriņu vietā ievietojot vajadzīgo patskaņi. Nosaka, kādas vārdšķiras vārdi visi ir?

D_l_	St_d_	M_zg_
L_p_	R_d_	Pl_p_

V_r_	Str_d_	S_rg_
S_l_	M_ks_	St_st_

Uzdevums. Lasi un taktē darbības vārdus, pareizi izrunājot patskaņus!

Runāt, domāt, gādāt, sukāt, sargāt, mazgāt, rotāt, lēkāt, glabāt, grābāt, rēķināt, kravāties, mazgāties, vizināties, līdzināties.

Uzdevums. Lasi un taktē darbības vārdus, ievietojot pareizos patskaņus!

Dāv_t, bur_t, krav_t, plāp_t, maks_t, dzied_t, strād_t, mēģin_t, darin_t, mdin_t, pilin_t, līdzin_t.

Dinamiskā pauze. Mēmais šovs. Bērniem jāparāda vārdi – sniega lāpsta, pavasara ziedi, vecs bumbieris, septītais rūķītis.

Uzdevums. Ar plaukstām uzsist pa zilbju kartīti, kas atrodas uz galda, atkārtojot logopēda ritmu. Kla – kla- klā. utt.

Uzdevums. Lasi un taktē lietvārdus, pareizi izrunājot patskaņus!

Arājs, runātāja, lasītāja, vadītāja, darītāja, dalītājs, klausītāja, airētājs, ceļotājs, rēķinātāja.

Uzdevums. Ieraksti pareizos burtus!

Uzdevums. Jāpalīdz vecmāmiņai adīt, bet mēs to nemākas, tāpēc no trīs aukliņām jāsapin bizīte.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Patskaņi [e], [ē] īsos vārdos un vārda sākumā, vidū, beigās.

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Klausās logopēda lasītos dzejoļus un nosaka, par kādu skaņu šodien mācīsies.

<i>Etniska etīde enkuru mājās –</i>	<i>Ēveles ēvelē ērģeles ērtas,</i>
<i>Ezis no meža velk eglīti līdz.</i>	<i>Ērkšķi uz ēzeļa ērcīgi sēd.</i>
<i>Efeja vijas pa eju uz leju,</i>	<i>Ēterā ērmīgas ēnas jau translē,</i>
<i>Eļļa ar etiķi dejo uz plīts.</i>	<i>Ēdamgalds pats savus ēdienus ēd.</i>

Uzdevums. Taktējot lasa vārdus!

Sēj, dēj, ceļ, veļ, ķer, ber, bēg, deg, plēš, dzēš, tērēt, smērēt, spēlēt, meklēt, vērtēt, bremzēt, ēvelēt.

Uzdevums. Ievietot [e] vai [ē], izskaidrot vārda nozīmi.

M		L	E
M		L	E
S		J	A

<i>S</i>		<i>J</i>	<i>A</i>
<i>D</i>		<i>J</i>	<i>A</i>
<i>D</i>		<i>J</i>	<i>A</i>

Noskaidro vārdu nozīmes un iesaista teikumos!

Iztaktē un uzraksta 2 teikumus!

Uzdevums. Noskaidro, kā mainās lietvārds par darbības vārdu! Iesaista vārdus teikumos un pasaka tos!

Kas?	Ko dara?
ķemme	ķemmē
skrūve	skrūvē
vīle	vīlē
ēvele	ēvelē

Dinamiskā pauze. Klausās pasaku un loka līdzī papīra lapu, kamēr sanāk cepure.

Uzdevums. Izlasīt pēc shēmas.

Uzdevums. Lasi un taktē vārdus!

Nesējs, cepēja, sējējs, audējs, nācēji, vācēji, pārdevējas, pircējas.

Uzdevums. Atvasini lietvārdus ar izskaņām – ējs, ēja, - ēji, -ējas. Uzraksti tos!

Piem., nest – nesējs

Liet, tīt, celt, lēkt, lūgt, nākt, teikt, sākt, plūkt, plēst.

Uzdevums. Saklausīt, cik vārdu ir teikumā, ko lasa logopēds.

Mēs esam dažādu klašu skolēni.

Par mūsu zināšanām rūpējas skolotāji.

Viņi mums māca lasīt, rakstīt, rēķināt, zīmēt, līmēt, un dziedāt.

Dinamiskā pauze. Dzejoļa skaitīšana ar kustībām.

Viens pa ceļu gāja,

Priekšā bija māja.

Tur iekšā kādu rāja,

Jo viņš nezināja,

Kura ir labā kāja

Un kura ir kreisā kāja.

Uzdevums. Izgriezt no papīra ezi.

Uzdevums. Svītriņu vietā ievieto vajadzīgo patskani. Taktē vārdus.

Kal_ j s k_ l.

Pirc_ j s p_ rk.

Pīl_ ns p_ kšķina.

Nāc_ j s nāk.

Grāb_ j s gr_ bj.

Pūt_ j i p_ š.

Vērp_ j as v_ rpj.

Lēc_ j i lec.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Platais un šaurais [e], [ē]

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Sīkās muskulatūras pilnveidošana.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Izlasi teikumu!

Dēli ar dēli nosita dēli.

Noskaidro vārdu „dēli” nozīmi. Izlasa vēlreiz, lai saklausītu skaņas [ē] atšķirīgo skanējumu.

Uzdevums. Lasi vārdus! Saklausī atšķirību izrunā!

Apmetums, attēls, audekls, bērzs, cēls, delna, elsas, elpa, ezers, jezga, ķekars, kazlēns, lēca, lēnām, lecamaukla, iedegas, gredzens, pīlēns, rēgs, melot, mēros, pērkons, sekls, sestais.

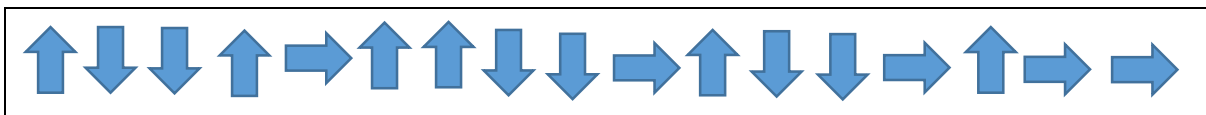
Ezis, bēdīgs, zeme, peldēt, es, mēs, te, sen, nezinu, bezspēks, pēcstundas, pretdarbība, laime, zeme, beru, berams, jāber.

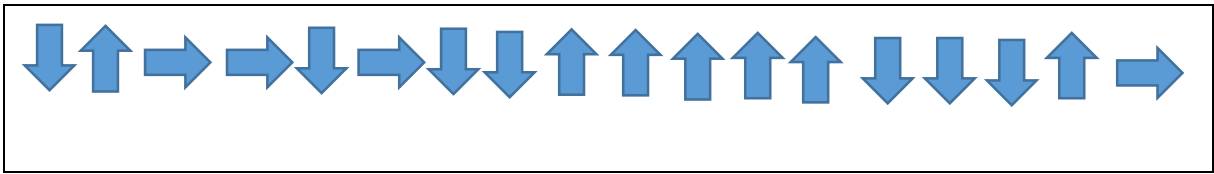
Uzdevums. Ievieto trūkstošos burtus un izkrāso zīmējumu. Izlasi vārdus, saklausī, vai ir platais e vai ē.

	S _ N _
	Ķ _ D _
	_ Z _ LIS
	SK _ L _ TS
	š k _ r _ s
	sl _ p _ s
	m _ n _ ss
	m _ t _ lis

Dinamiskā pauze. . „Lasīšana pa bultiņām”. Izrunā attiecīgo zilbi un kustību.

- EK - PALECAS
- AK - PIETUPJAS
- ĒK – PAIET VIENU SOLI PA LABI

Uzdevums. Bērni sastājas aplī un met bumbiņu kādam dalībniekam, pēc tam met nākamajam. Katru reizi ņem bumbu no viena un tā paša cilvēka un met arī katru reizi vienam cilvēkam. Pēc tam pieliek klāt otro, trešo un ceturto bumbiņu.

Uzdevums. Met bumbiņu un sauc vārdus, kur ir patskanis [ē].

Uzdevums. Sakārto divos stabiņos!

Platais e vai ē	Šaurais e vai ē

Balets, celtnieks, dzirde, elkoni, galvenais, glēvulis, glezna, kavēklis, negaiss, sēkla, televizors, uzņēmums, vējains, vecaine, vecāki, vēsums.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Patskaņu [a], [ā], [e], [ē] diferencēšana

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

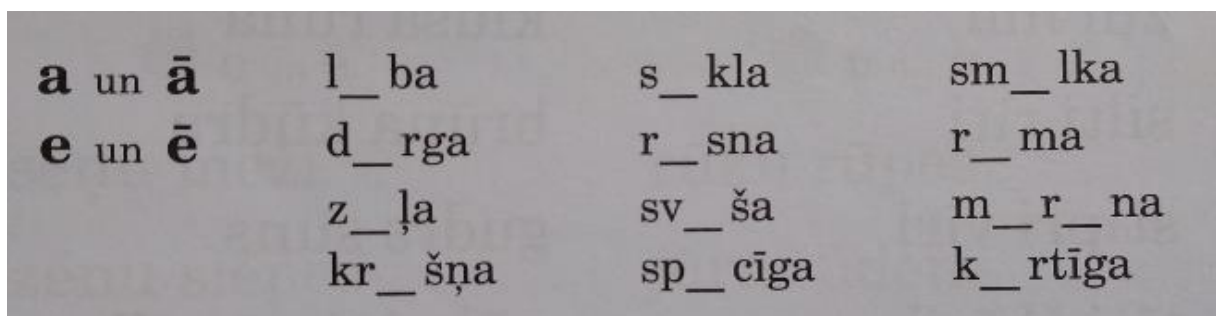
- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Veicināt paškontroles iemaņu attīstību.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Klausies tekstu un pieraksti produkta nosaukumu! Nosauc vārdus, kuros ir garais patskanis [ā].

Uzdevums. Ievieto trūkstošos burtus! Nosaki vārdšķiru!

Uzdevums. Uzzīmē 2 rokas plaukstu. Vienā rokas pirkstos raksta vārdus, kuros ir [ē], bet otrā – [ā]. Nosaka skaņas vietu un ieraksta attiecīgajā pirkstā. Īkšķis – 1. skaņa, rādītājpirksts – 2. skaņa utt.

Zaļa, vāra, mele, mēle, skara, skāra, pleš, plēš, eja, elpa, āzis, ērce, ielēja, ieleja, tomāti, bļodā, drēbē.

Dinamiskā pauze. Atšķirt pārtikas smaržas mazos trauciņos. Aizvērt acis, pasmaržot un nosaukt vielu. Var mēģināt atcerēties secību.

Vanilīns, kafija, pipari, kakao, kanēlis.

Uzdevums. Uzlikt uz plaukstu virspuses 2 zīmuļus, pamest tos gaisā un noķert.

Uzdevums. Raksta diktātu. Pārlasa to.

Mēs bijām mežā sēņot. Saule paslēpās pelēkos mākoņos. Mežs klusēja. Tad pār koku galotnēm pāršalca vējš. Iestājās krēsla. Koki vaidēja un krakšķēja.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Patskaņi [i], [ī] īsos vārdos un vārda sākumā, vidū, beigās

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmī lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Veicināt paškontroles iemaņu attīstību.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Klausies logopēda lasītos dzejoļus un noteikt, kādu skaņu visbiežāk saklausīji.

Istabā ieklāda iesnaina irbe,

Izēda ikrus un izārstējās.

Ierastā ikdienu izjaukta mājās,

Irbe te pamazām iedzīvojās.

Mēģina nosaukt kādu vārdu, kas sākās ar [i]. Klausās otru dzejoli.

Īgns vien palika īlens uz plaukta,

Īdēja viņš, ka tam nelīdz nekas.

Īsziņas sūtīja īsas un nīgras,

Īsumā īlens bij vīlies un ass.

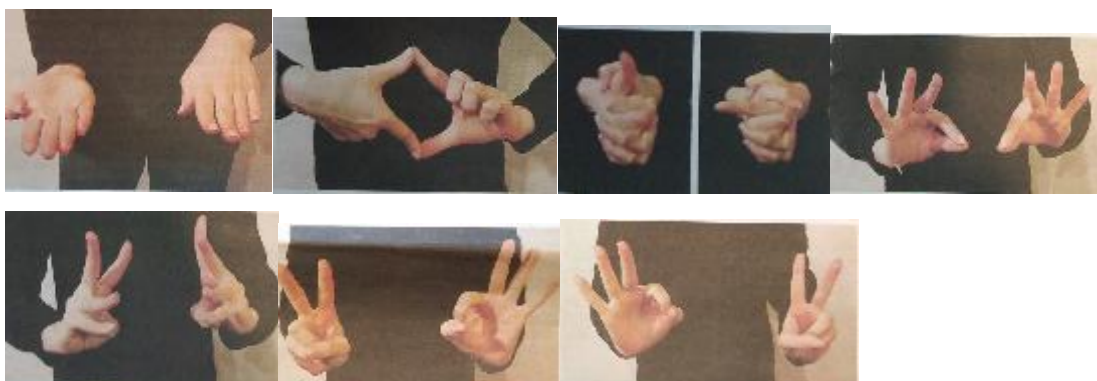
Uzdevums. Pacelt signālkartīti, ja dzird vārdā [i] vai [ī].

Zīle, zili, čība, zīme, mīkla, Līva, lini, rika, rīks, virs, vīrs, pile, pīle, piķis, pīķis, minēt, mīnēt.

Uzdevums. Lasi tikai tās zilbes, kur garais patskanis [ī].

<i>BĪ</i>	<i>CE</i>	<i>ČĪ</i>	<i>DA</i>	<i>FĪ</i>	<i>GĒ</i>	<i>ĢĀ</i>	<i>ĢĪ</i>	<i>AH</i>
<i>ĀK</i>	<i>ĪĶ</i>	<i>DI</i>	<i>HĪ</i>	<i>ĀS</i>	<i>ĀŠ</i>	<i>TI</i>	<i>TĪ</i>	<i>TĀ</i>
<i>SLĪ</i>	<i>KTĪ</i>	<i>PRĒ</i>	<i>ŠTĪ</i>	<i>ŽRĀ</i>	<i>NTŪ</i>	<i>BLI</i>	<i>BLĪ</i>	<i>ŽRĪ</i>
<i>MĪT</i>	<i>PRI</i>	<i>RĪT</i>	<i>NHI</i>	<i>VLI</i>	<i>VĪS</i>	<i>ĢHĒ</i>	<i>ĶNI</i>	<i>ĶNĪ</i>
<i>ĻME</i>	<i>ŅTI</i>	<i>ĻPĪ</i>	<i>ĢVĪ</i>	<i>ĶNĪ</i>	<i>ŅRĒ</i>	<i>ŅRĪ</i>	<i>TRĪ</i>	<i>TRĀ</i>
<i>ĻME</i>	<i>ŅTE</i>	<i>ĢVĪ</i>	<i>KŅE</i>	<i>ĶNĪ</i>	<i>STE</i>	<i>ŽET</i>	<i>ŽEL</i>	<i>STRĪ</i>
<i>ŠMRE</i>	<i>KTRĪ</i>	<i>KLŽĀ</i>	<i>SPRA</i>	<i>SNŽĒ</i>	<i>ŽMNŪ</i>	<i>ČMTE</i>	<i>ŠDRĪ</i>	<i>ŽPRE</i>
<i>STRĪ</i>	<i>STRĀ</i>	<i>KLĪZ</i>	<i>ZDĪM</i>	<i>ČMDĪ</i>	<i>CĪP</i>	<i>KLĪP</i>	<i>KLŪP</i>	<i>ŽĪ</i>

Dinamiskā pauze. Roku vingrinājumi ar skaitāmpantiem.

Uzdevums. Uzrakstīt 2 teikumus ar 5 vārdiem, lai teikumā visi vārdi sāktos ar [i] un [ī]. Sākumā uz tāfeles saraksta vārdus, ko bērni nosauc.

Uzdevums. Skatoties uz melno kvadrātu, atrast visus skaitļus noteiktā secībā.

1	9	6	8	7
13	3	■	14	2
5	10	12	4	11

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Patskaņi [i], [ī] izskaņās –ītis, -ība, -īj, -īt.

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

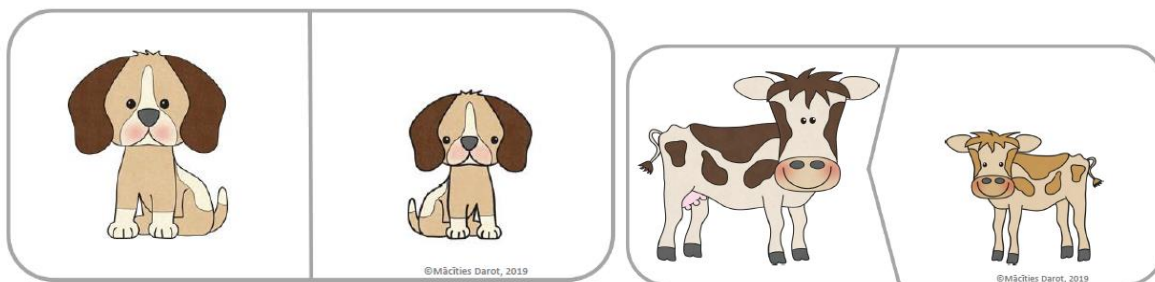
Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

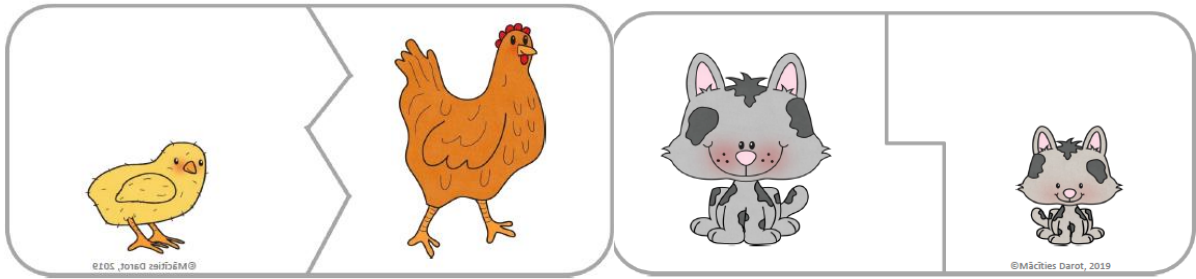
Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Veicināt paškontroles iemaņu attīstību.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Salikt puzli un zem attēla uzrakstīt, kas tas ir?

Noskaidro, kā raksta vārda beigas pamazināmā formā. (-ītis)

Uzdevums. Nosauc pamazināmās formas vārdiem.

Brālis, Tālis, Jānis, Maija, vāvere, lācis, saule, tulpe, kāja, roka.

Uzdevums. Noskaidro, ka arī darbības vārdi mainās vārda beigās. Pilda doto tabulu.

<i>Darbības vārds</i>	<i>Ko darīt?</i>	<i>Viņš vakar....</i>
<i>lasa</i>		
<i>valda</i>		
<i>pēta</i>		
<i>mācās</i>		

Jāatcerās, ka vārda beigās ir -īt un -īj-. Iekrāso šos burtus.

Uzdevums. Iesaistīt doto vārdus 4 teikumos. Uzrakstīt tos.

Dinamiskā pauze. Ar rokām uz projektorā rādīt ēnu teātri (dzīvnieciņus).

Uzdevums. Pārveidot vārdus tā, lai beigās būtu –ība. Uzraksta tos.

Viltus, laba, vada, māca.

Uzdevums. Apsēžas pie atvērta loga. Uz baltas A4 lapas ievilkt krustiņu, kur atrodas pats. Pirms šī krustiņa ir skatuve – daba. Aizver acis un klausās skaņas. Kad kaut ko sadzird, tad ievilk kādu zīmi lapā, kurā pusē bija skaņa. Pārrunā dzirdētās skaņas.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

Patskaņu [a], [ā], [e], [ē], [i], [ī] diferencēšana

Nodarbības temats: Īso un garo patskaņu atšķiršana.

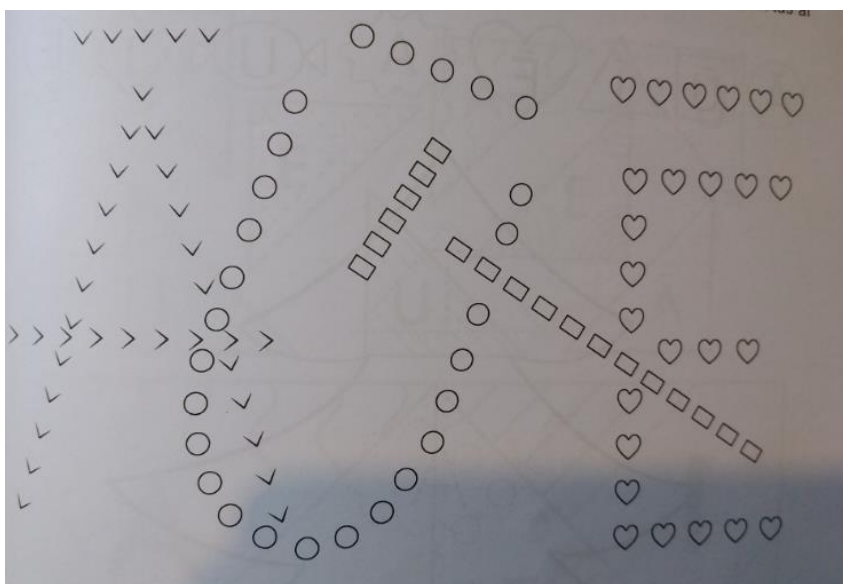
Mērķis: Fonemātiskās uztveres attīstības sekmēšana īso un garo patskaņu atšķiršanā.

Nodarbības uzdevumi:

- Nostiprināt zināšanas par garo, īso patskaņu izrunu,
- Sekmēt prasmi lietot īsos un garos patskaņus vārdos,
- Trenēt uzmanības koncentrēšanu un sadalīšanu,
- Veicināt paškontroles iemaņu attīstību.

Nodarbības gaita:

Uzdevums. Logopēds sauc zilbes, vārdus, skolēns klausās un izvelk ar pirkstu pa to patskani, kuru sadzirdēja.

Uzdevums. Izdomāt un uzrakstīt vārdus atbilstoši nosacījumiem.

Pirmā skaņa [a], [ā], [e], [ē], [i], [ī].

Otrā skaņa [a], [ā], [e], [ē], [i], [ī].

Trešā skaņa [a], [ā], [e], [ē], [i], [ī].

Pēdējā skaņa [a], [ā], [e], [ē], [i], [ī].

Uzdevums. Burtu paslēpes.

Dinamiskā pauze. „Koks vējā” – skolēni līgani kustās, kad pasaka „koks”, tad sastingst, kad pasaka „vējš”, tad turpina kustības.

Uzdevums. Salikt no lego vienu patskani un ar šo burtu sākt nākamo uzdevumu.

Uzdevums. Ierakstīt trūkstošos burtus.

	Rīt Jānis	sarg__s mazg__s dzied__s dāvin__s	spēl__s peld__s zīm__s gul__s	māc__s las__s zvan__s stād__s
	Vakar Jānis	sarg__ja mazg__ja dzied__ja dāvin__ja	spēl__ja peld__ja zīm__ja gul__ja	māc__ja las__ja zvan__ja stād__ja
	Jānis prot	sarg__t mazg__t dzied__t dāvin__t	spēl__t peld__t zīm__t gul__t	māc__t las__t zvan__t stād__t
		-ās	-ēs	-īs
		-āja	-ēja	-ija
		-āt	-ēt	-īt

Uzdevums. Diktāts.

Ma, na, nū, pa, pe, ba, da, dē, tā, zī, ca, ac, dzī, ki, gū, vā, ģi, dža, spra, drā, grē, kle, klē.

Nodarbības beigās pārrunā uzdevumus. Kas likās visinteresantākais? Kas bija visgrūtākais? Kā vērtē savas prasmes likt garumzīmes? Kā vērtē savu rokrakstu?

GALVOJUMS

Es, Iveta Brence, apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors _____ Iveta Brence _____
(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 17.05.2021.

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Diplomdarbs izstrādāts

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē, nepilna laika klātienes otrā līmeņa īsās profesionālās studiju programmā “Skolotājs logopēds”

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____ Iveta Brence _____
(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Diplomdarbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 2020.gada _____ sēdē, protokola Nr. _____

vērtējums _____
(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma
komisijas priekšsēdētājs _____
(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)